

Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 790
WIELKOPOLSKA I ŚLĄSK**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2015

Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 790
WIELKOPOLSKA I ŚLĄSK**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr	Monika Puchalska
mgr inż.	Adam Smolik
mgr inż.	Justyna Żurakowska

Warszawa 2015

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-549-9

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadm.pl
Internet: www.fadm.pl; www.polskifadm.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Wielkopolska i Śląsk (790).....	8
1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN	9
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	36
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	36
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	38
Wnioski	58

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych ...	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych	12
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych....	13
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	15
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	17
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych....	18
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	21
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	21
Wykres 2.1-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	22
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych	24
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych	25
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych	26
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	27
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-24	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych	30
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	30
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	31
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	32
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	33
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	34
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	35
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	37
Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	37
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej.....	38

Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej	50
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	51
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-24	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	54
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	54
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	55
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	56
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	56
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	57
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	58

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych danych dotyczących działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2013. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych liczącej w regionie Wielkopolska i Śląsk 4 446 gospodarstw. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Wielkopolska i Śląsk², w analizowanym roku obejmowało 171 418 gospodarstw. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2013 r. w regionie Wielkopolska i Śląsk.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w regionie Wielkopolska i Śląsk typ rolniczy zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne. Analiza składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Wielkopolska i Śląsk, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących: podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw i wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Smolik A.; Puchalska M.; Żurakowska J.: Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region 790 Wielkopolska i Śląsk. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2015.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN dla roku obrachunkowego 2013, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

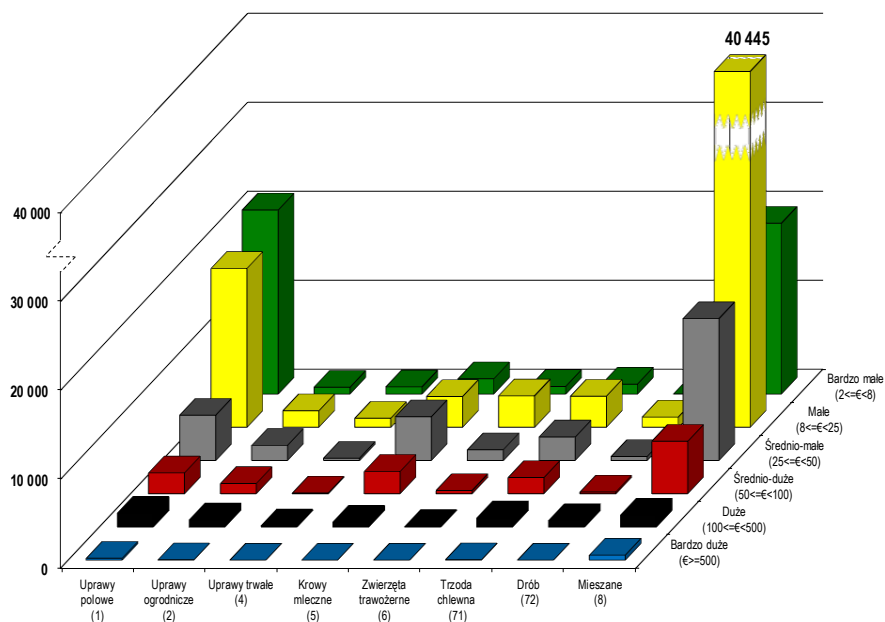
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji regionu FADN 790 oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju według dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu Planu Wyboru.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Wielkopolska i Śląsk (790)

W skład pola obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk wchodziło 171 418 gospodarstw. Najbardziej liczną grupę stanowiły gospodarstwa mieszane (49% gospodarstw z tego regionu) oraz gospodarstwa nastawione na uprawy polowe (28% gospodarstw). Region ten, na tle pozostałych regionów, wyróżnia się relatywnie liczną grupą gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej. W przypadku rozkładu gospodarstw w klasach wielkości ekonomicznej, dominowały gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro (43% gospodarstw) (patrz: Wykres 1.1-1).

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk

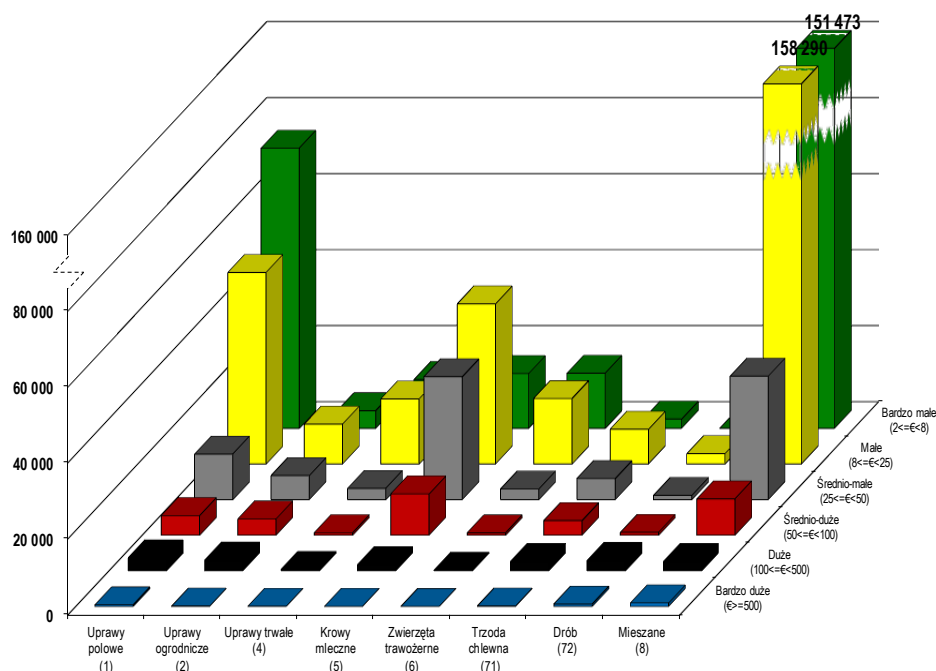
⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

W 2013 r. w polu obserwacji Polskiego FADN znajdowało się 730 905 gospodarstw. W zbiorowości tej zdecydowana większość gospodarstw rolnych miała małą i bardzo małą wielkość ekonomiczną (tj. 80%). Podobnie jak w przypadku regionu Wielkopolska i Śląsk, najliczniejsze były gospodarstwa o mieszanym typie produkcji (49%) oraz specjalizujące się w uprawach polowych (20%) (patrz: Wykres 1.2-1).

Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

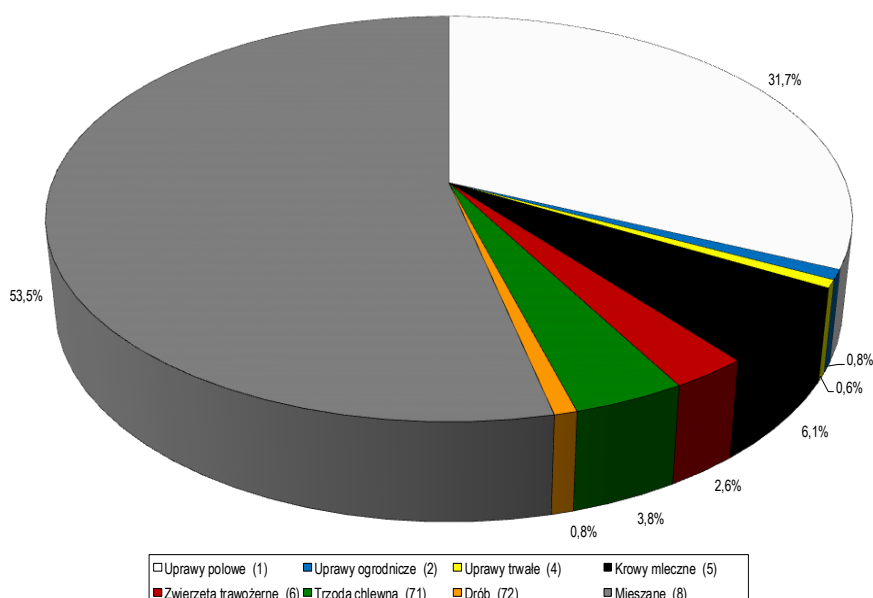
Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, wielkość pogłowa zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw wyróżnionych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

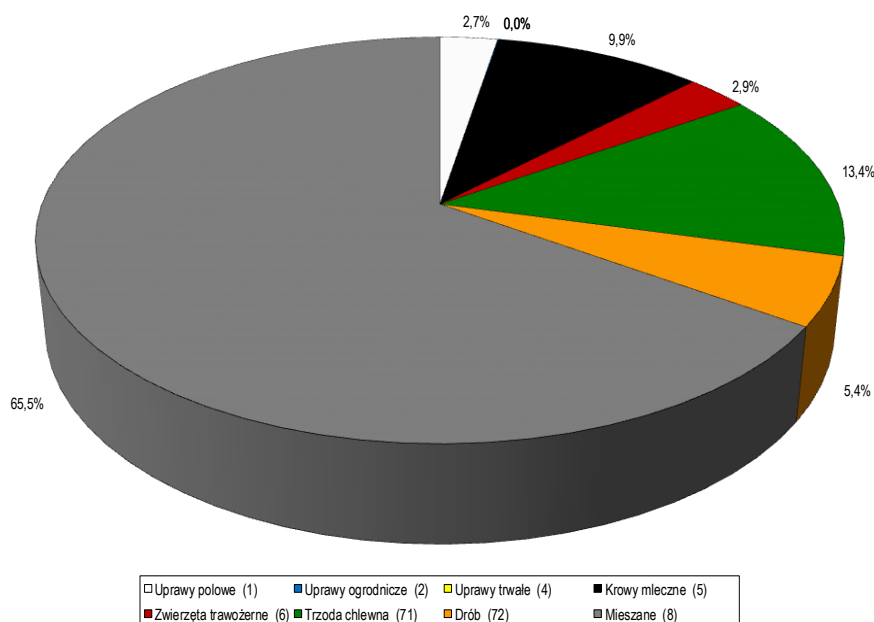
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

Gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą uprawiały 53,5% użytków rolnych znajdujących się w użytkowaniu gospodarstw w regionie Wielkopolska i Śląsk (patrz: Wykres 2.1-1). Znacznie mniejszy areał (około 32%) zajmowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Z drugiej strony w użytkowaniu gospodarstw reprezentujących typ rolniczy uprawy trwałe znajdowało się zaledwie 0,6% całkowitej powierzchni ziemi użytkowanej rolniczo przez gospodarstwa tego regionu.

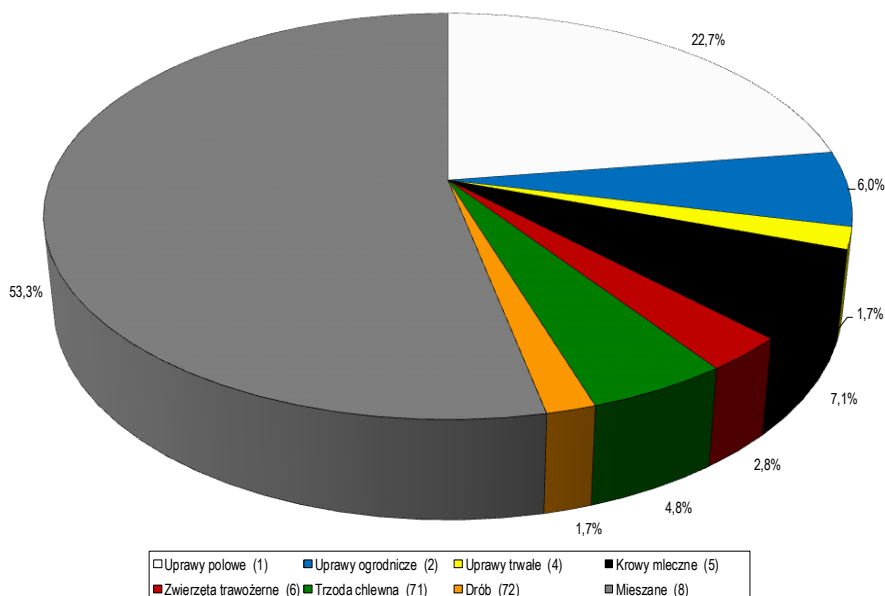
Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych

Rozpatrując rozkład pogłowa zwierząt (w jednostkach przeliczeniowych LU) należy zauważyć, że 65,5% pogłowa zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (patrz: Wykres 2.1-2). Natomiast najmniejsza liczba zwierząt wystąpiła w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych oraz uprawach ogrodniczych (razem zaledwie 0,05%).

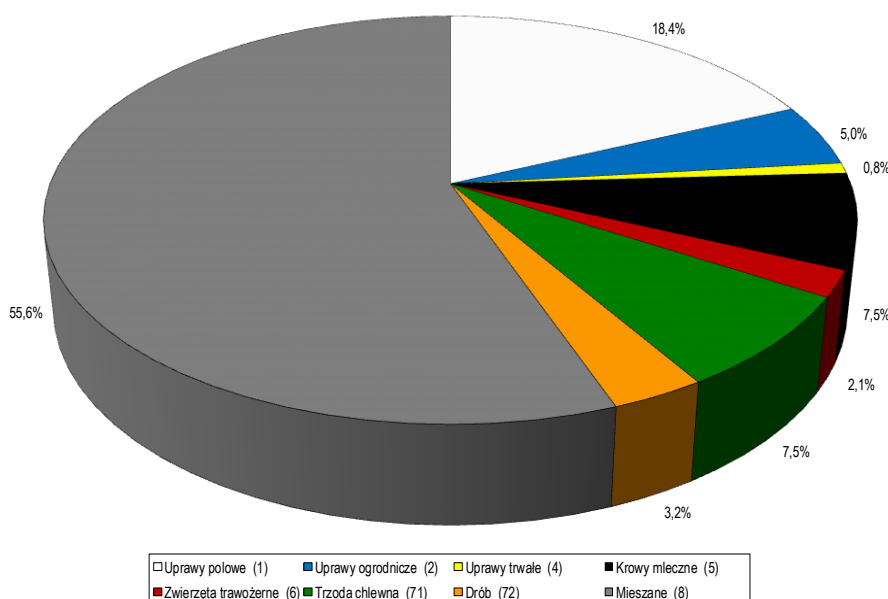
Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych

Z liczebnością gospodarstw w poszczególnych typach związana jest skala nakładów pracy. Najbardziej liczne gospodarstwa mieszane dawały zatrudnienie największej liczbie osób. W 2013 r. w gospodarstwach tych pracowało 53,3% ogółu pełnozatrudnionych (wyrażonych w osobach przeliczeniowych AWU) z regionu Wielkopolska i Śląsk (patrz: Wykres 2.1-3). Gospodarstwa reprezentujące typy: uprawy trwałe i drób angażowały po 1,7% osób pełnozatrudnionych, co spowodowane było niewielkim udziałem tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw w rozpatrywanym regionie.

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Wykres 2.1-4 przedstawia rozkład wartości Standardowej Produkcji (SO) w grupie gospodarstw regionu 790. Dominujący pod względem udziału w wartości Standardowej Produkcji, zgodnie z przewidywaniami, okazały się gospodarstwa o mieszanym typie produkcji (ponad 55% wartości Standardowej Produkcji). W dalszej kolejności znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, chowie trzody chlewnej oraz krów mlecznych. Udział tych gospodarstw w tworzeniu Standardowej Produkcji wynosił odpowiednio 18,4% i po 7,5%. Pozostałe cztery typy wypracowały łącznie 11,1% Standardowej Produkcji badanej zbiorowości.

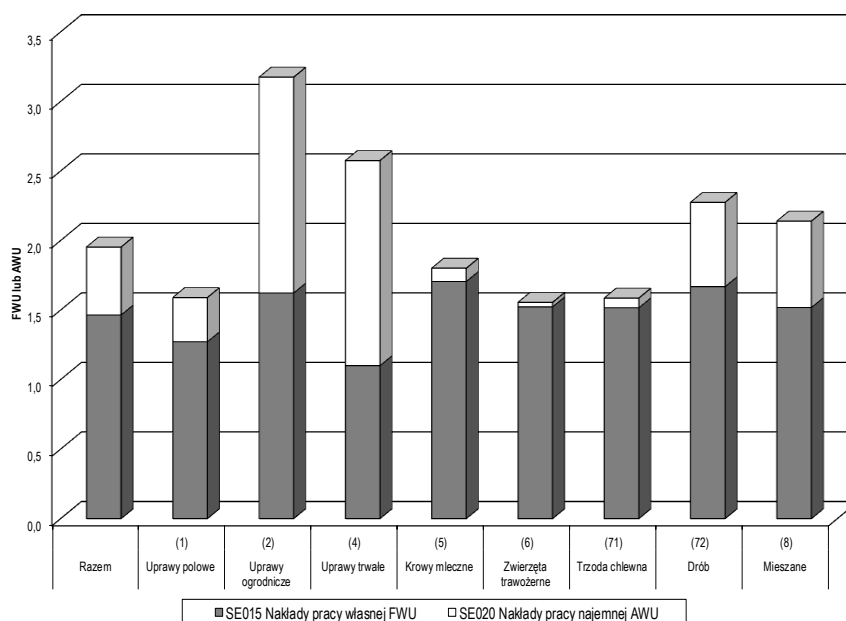
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

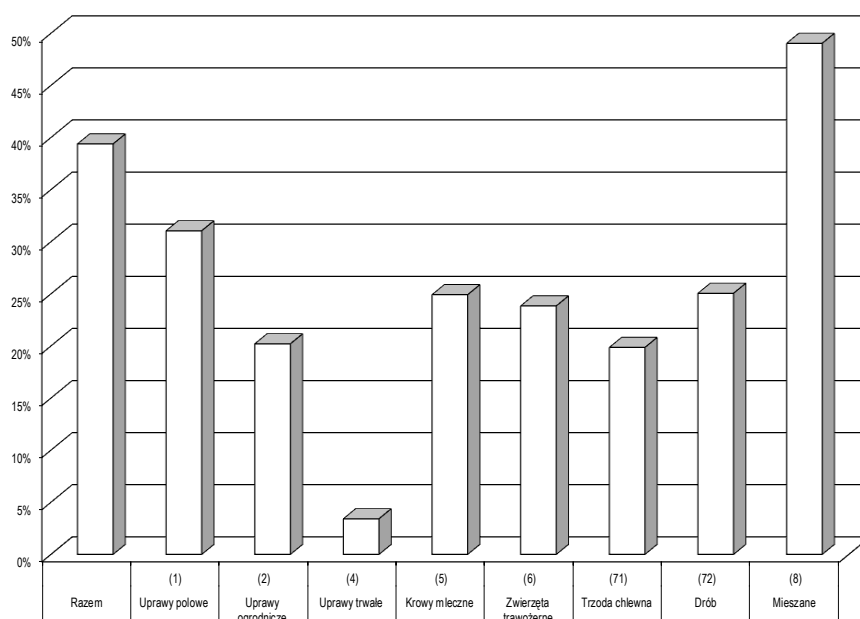
W 2013 r. w regionie Wielkopolska i Śląsk największą pracochłonnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji ogrodniczej i uprawach trwałych, co wynikało ze specyfiki produkcji w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.1-5). Ponadto w tych gospodarstwach praca najemna stanowiła najwyższy udział w nakładach pracy ogółem (odpowiednio 49% i 57%). Najniższą pracochłonnością cechowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1,56 AWU na gospodarstwo). Gospodarstwa te również w najmniejszym stopniu korzystały z pracy najemnej. Nakłady pracy własnej kształtowały się w granicach 1,1 – 1,7 FWU i najwyższy ich poziom zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych.

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

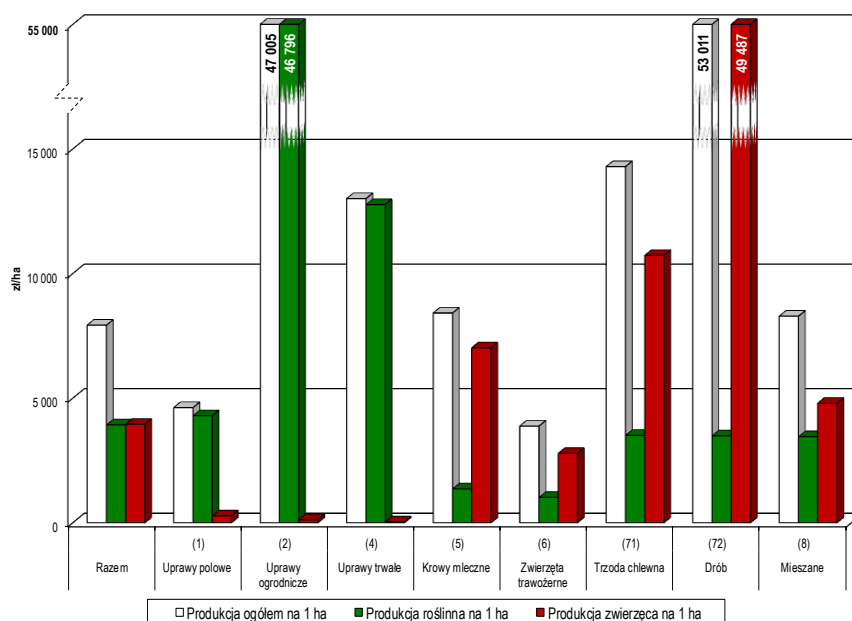

W analizowanych gospodarstwach ziemia dodzierżawiona znacząco powiększała powierzchnię użytków rolnych będących do dyspozycji gospodarstw. Najwięcej ziemi (49%) dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej. W najmniejszym stopniu z obcych użytków rolnych korzystały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (3%). Jest to uzasadnione charakterem prowadzonej przez te gospodarstwa produkcji, która wymaga inwestowania w ziemię, a poczynione inwestycje amortyzują się przez kilkanaście lat. Inwestowanie zatem w plantacje upraw trwałych na obcych gruntach nie jest uzasadnione (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu, w których produkcja w niewielkim stopniu powiązana jest z ilością ziemi jaką dysponują te gospodarstwa (patrz: Wykres 2.1-7). W rezultacie otrzymano produkcję w wysokości ponad 53 tys. zł na ha. Bardzo wysoka produktywność ziemi obserwowana jest także w gospodarstwach ogrodniczych, co z kolei związane jest z tym, że znaczna część produkcji realizowana jest pod osłonami. Gospodarstwa te osiągnęły produktywność ziemi w wysokości 47 005 zł/ha. Jest to wartość ponad 12-krotnie większa od gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych, w których produkcja ogółem na hektar osiągnęła wartość 3 879 zł/ha.

Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

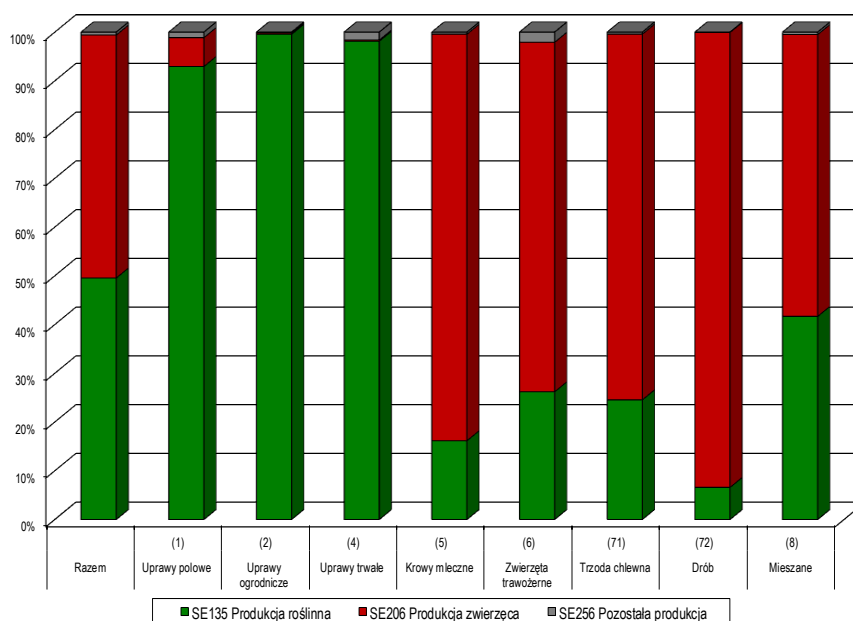
Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i uprawach trwałych praktycznie całą swoją produkcję wytworzyły w ramach działalności roślinnej, osiągając przy tym bardzo wysoki poziom specjalizacji.

Udział produkcji zwierzęcej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt w zależności od typu rolniczego wahał się od 72% (zwierzęta trawożerne) do 93% (drob).

Udział pozostałej produkcji⁶ w produkcji ogółem zawierał się w przedziale od 0,1 do 2,1%. Najniższym udziałem tej produkcji charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu, krów mlecznych, trzody chlewnej oraz w uprawach ogrodniczych (od 0,1% do 0,4%). Produkcja tego rodzaju miała marginalny udział w większości gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-8).

⁶ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

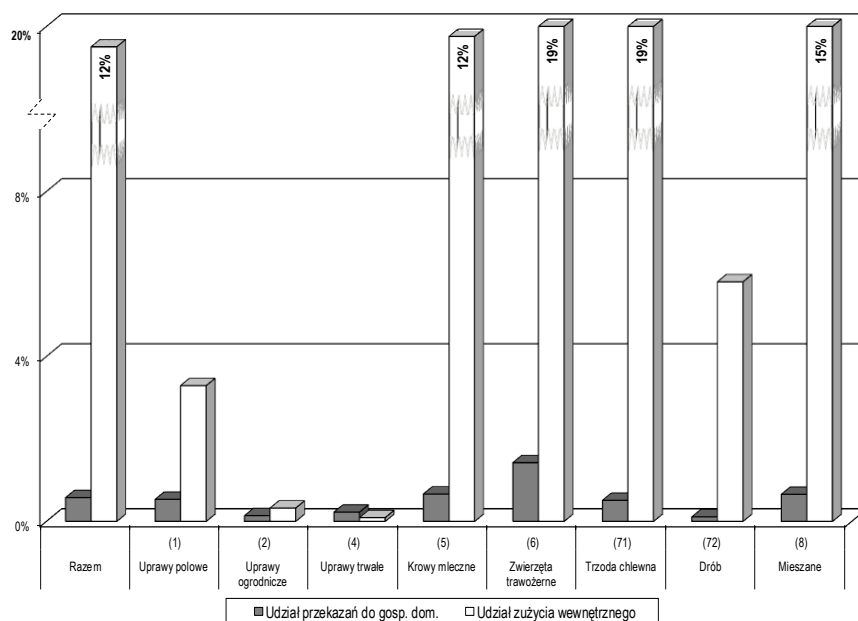
Wykres 2.1-9 potwierdza pewne prawidłowości w funkcjonowaniu gospodarstw rolnych. Część wytworzonej produkcji gospodarstwa przeznaczają na zużycie wewnętrzne. Najczęściej jest to ziarno zbóż zużyte na paszę, w niewielkim zakresie na siew, dlatego gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji zwierzęcej oraz gospodarstwa mieszane zazwyczaj przeznaczają na zużycie wewnętrzne dużo więcej swojej produkcji niż gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji roślinnej. W 2013 r. najwyższe zużycie wewnętrzne w relacji do produkcji miały gospodarstwa specjalizujące się w chowie trzody chlewnej i zwierząt trawożnych (19%). Spośród gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji zwierzęcej najniższe zużycie wewnętrzne (6%) miały gospodarstwa nastawione na chów drobiu.

Niski udział zużycia wewnętrznego odnotowano również w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych (odpowiednio 0,3% i 0,1%). Wynika to z ograniczonych możliwości wykorzystania bardzo wąskiego asortymentu produktów tych gospodarstw oraz z powszechnego stosowania kwalifikowanego materiału siewnego z zakupu zamiast nasion własnych.

Udział przekazania do gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem kształtował się na dość zbliżonym poziomie we wszystkich typach rolniczych i nie przekroczył 1,5% produkcji ogółem. Nieco większe przekazania w ujęciu wartościowym odnotowano w gospodarstwach mieszanych oraz wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożnych.

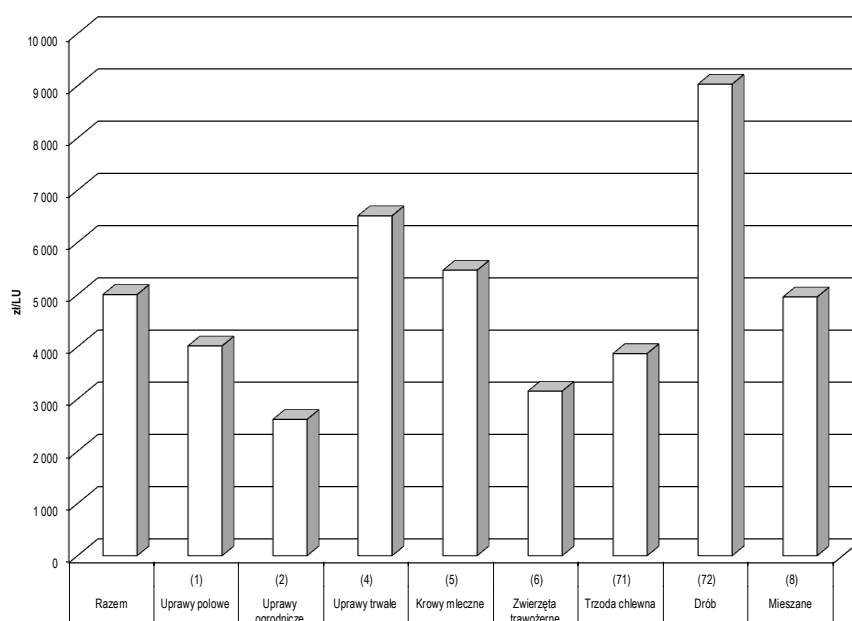
Wysoki poziom zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego miał silny związek z rodzajem wytwarzanych produktów roślinnych i zwierzęcych w poszczególnych typach gospodarstw.

Wykres 2.1-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

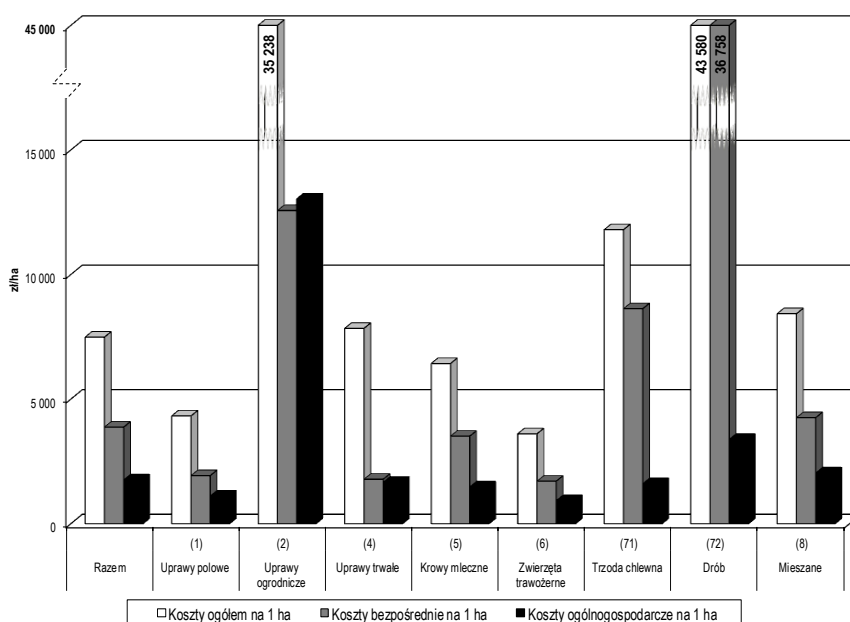
Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych (patrz: Wykres 2.1-10). W gospodarstwach z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5 – 8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (9 031 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (3 150 zł/LU). Zróżnicowanie produktywności zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4) ze względu na niskie pogłowie zwierząt lub jego brak ma charakter przypadkowy.

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-11). W gospodarstwach nastawionych na chów drobiu i specjalizujących się w uprawach ogrodniczych poziom kosztów produkcji na 1 ha użytków rolnych był wielokrotnie wyższy niż w pozostałych typach rolniczych gospodarstw. Wyższą intensywnością produkcji charakteryzowały się także gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej. Wysoka intensywność produkcji w tych gospodarstwach wiąże się z tym, że wiele gospodarstw w tych grupach wytwarza produkcję praktycznie bez wykorzystania użytków rolnych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych i na uprawy polowe. W pozostałych typach poziom kosztów ogółem zbliżony był do średniej w całej zbiorowości gospodarstw w regionie Wielkopolska i Śląsk.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

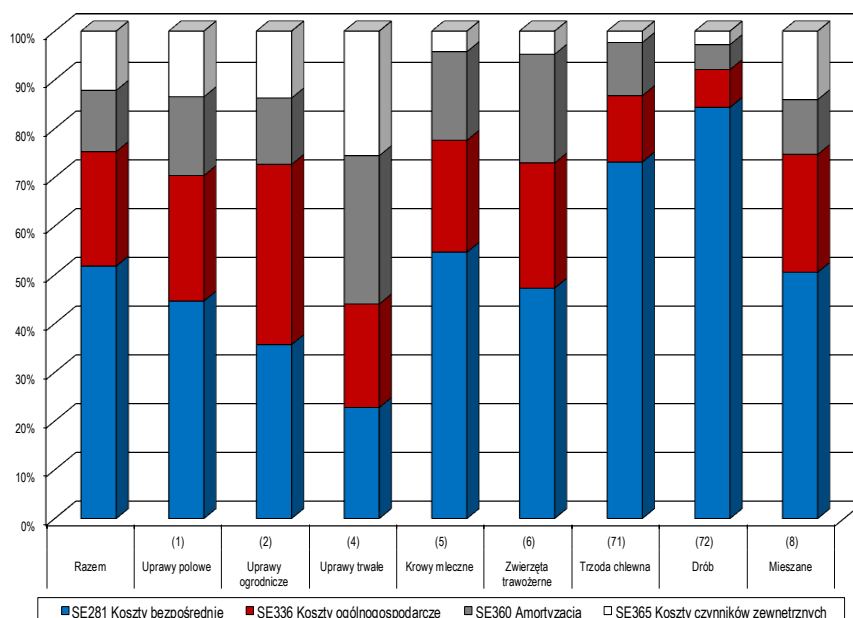

Poszczególne typy rolnicze znacznie różniły się pod względem struktury kosztów produkcji (patrz: Wykres 2.1-12). W gospodarstwach o typach rolniczych 5 – 8 udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem wahał się od 47 do 84%. Najwyższy udział tych kosztów był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu (84%), a najniższy w nastawionych na uprawy trwałe (23%). Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się chowem trzody chlewnej i drobiu wiązały się z żywieniem paszami pełnoporcjowymi wysokiej jakości.

Koszty amortyzacji były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (nasadzenia w sadach i plantacjach), a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikały z wartości kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania i oświetlania szklarni.

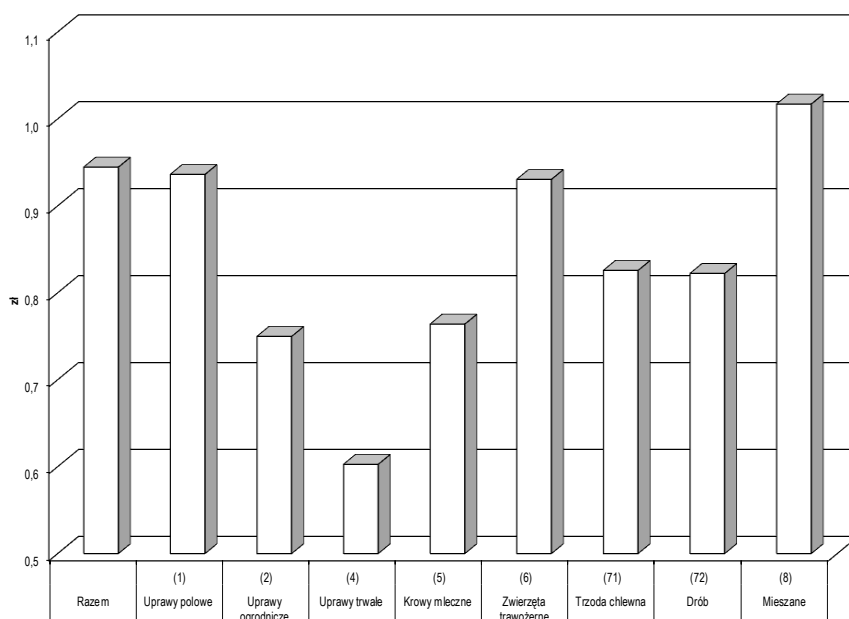
Znacznym udziałem kosztów czynników zewnętrznych charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji roślinnej, a w szczególności gospodarstwa z uprawami trwałymi. W tej grupy kosztów najniższy udział zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na chów trzody chlewnej.

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

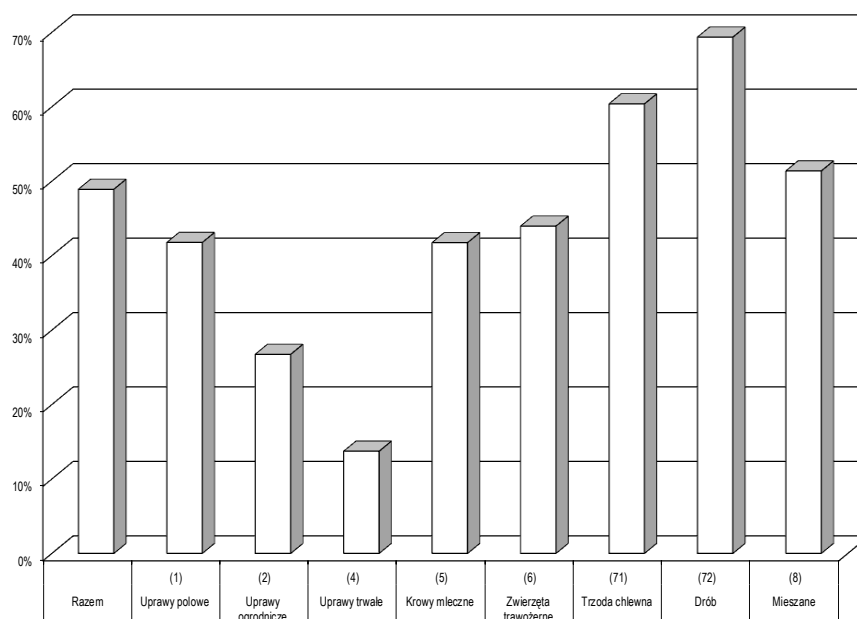
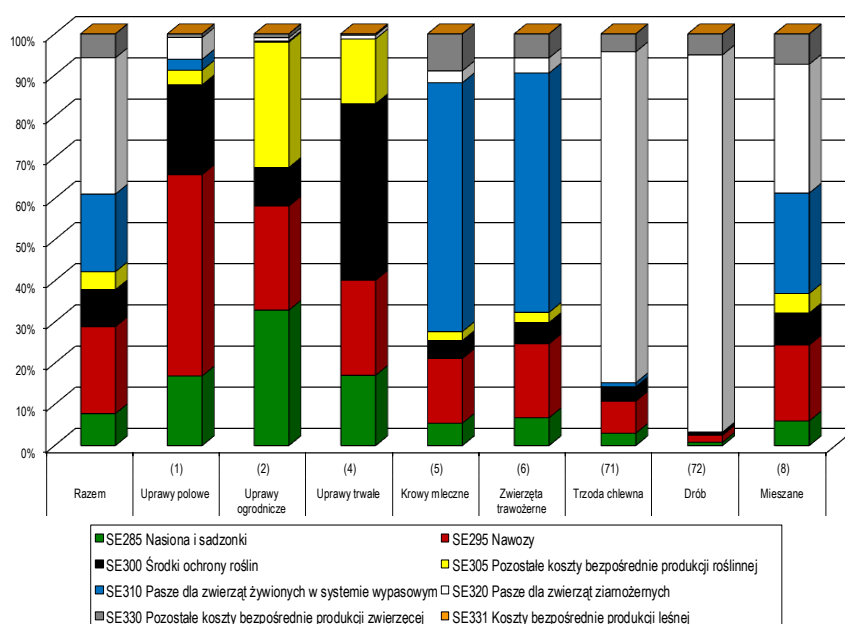
Efektywność produkcji (bez dopłat) charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-13). W roku 2013 bardzo niską efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Koszty produkcji w tych gospodarstwach wyniosły 102% wartości produkcji w cenach rynkowych (bez dopłat). Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych – 0,6 zł. W przypadku pozostałych typów rolniczych na wytworzenie 1 zł produkcji ogółem trzeba było ponieść od 0,75 zł do 0,94 zł kosztów.

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu stanowiły 69% wartości produkcji, a w gospodarstwach z trzodą chlewną 60%. W typach 1, 5, 6 oraz 8, koszty te stanowiły od 42% do 51% wartości produkcji. Natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych udział ten kształtował się w przedziale 14% – 27% wartości produkcji (patrz: Wykres 2.1-14).

Wśród kosztów bezpośrednich dominującą pozycją był koszt pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ 5, 6, 71, 72), jak i w gospodarstwach mieszanych. W gospodarstwach w typie rolniczym uprawy polowe najwyższy udział w kosztach bezpośrednich miały nawozy, w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych środki ochrony roślin, w gospodarstwach typowo ogrodniczych nasiona i sadzonki (patrz: Wykres 2.1-15). Do pozostałych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej zaliczane są opakowania jednorazowe, sznurek do wspierania pędów, podłoża dla grzybów i roślin szklarniowych, komponenty i materiały do przerobu uszlachetniającego. W gospodarstwach ogrodniczych grupa tych kosztów stanowiła 30% i złożyły się na nie między innymi koszty przygotowania produktów do sprzedaży np. sortowania, konfekcjonowania.

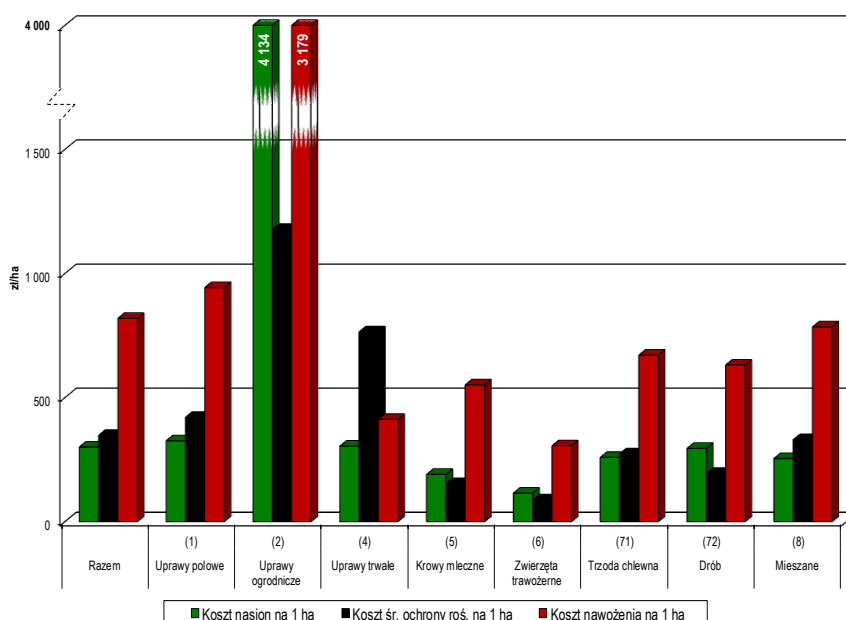
Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych**Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różniły się poziomem nawożenia, zużycia nasion oraz środków ochrony roślin (patrz: Wykres 2.1-16). Koszty zużycia nasion na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych wynosił 4 134 zł/ha. Również koszty nawożenia w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były najwyższe i charakteryzowały się ponad 3-krotnie wyższym poziomem niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw regionu Wielkopolska i Śląsk. Wyższym poziomem kosztów nawożenia charakteryzowały się także gospodarstwa nastawione na uprawy polowe.

Najniższym poziomem nawożenia oraz zużyciem nasion charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych (typ 6).

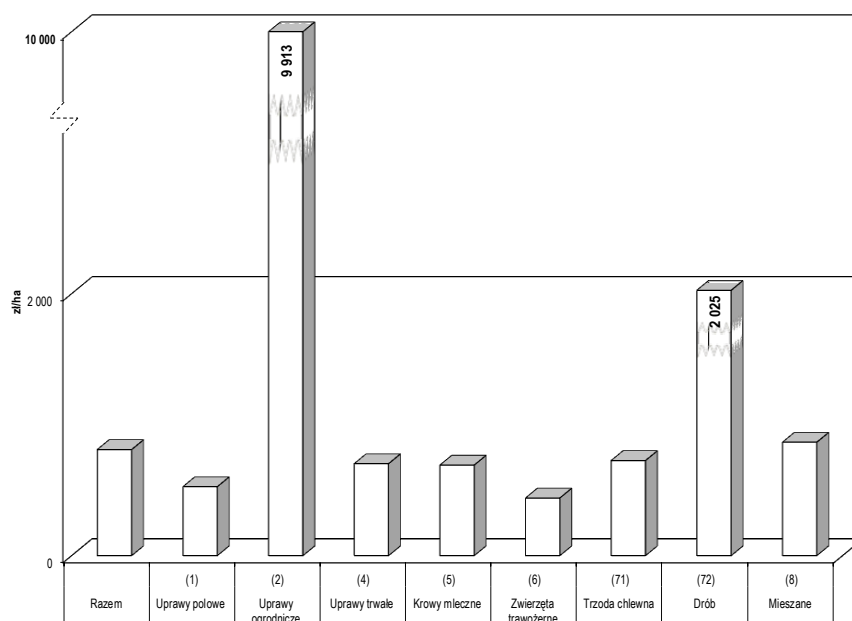
W gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze oraz uprawy trwałe zaobserwowano najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin. Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych było to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych, koszty środków ochrony roślin znacznie przewyższały koszty nawożenia mineralnego. Koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza bydło, co niewątpliwie związane było z większym udziałem powierzchni paszowej (w tym łąk i pastwisk) w strukturze użytków rolnych, z natury wymagających mniej intensywnego stosowania środków ochrony roślin.

Wykres 2.1-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

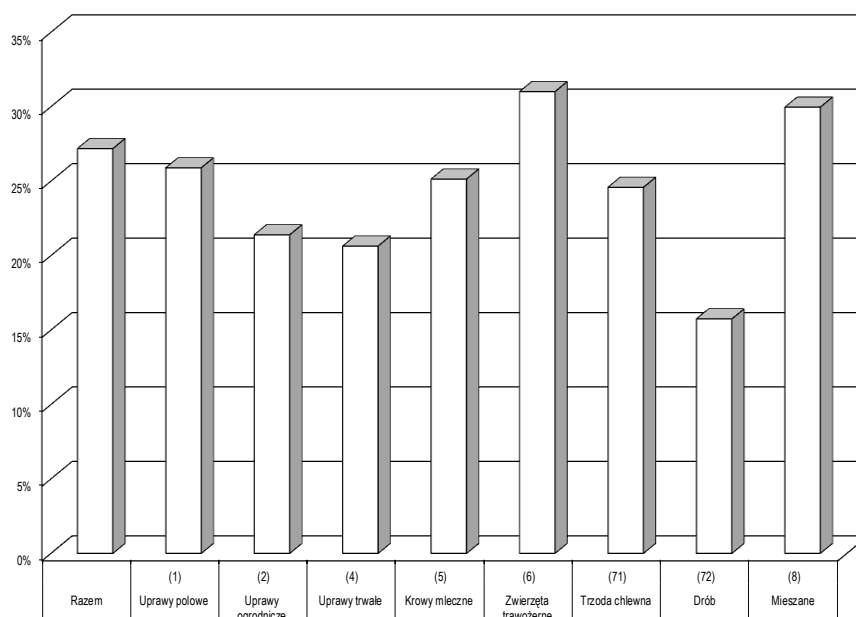

Podobnie jak w poprzedzającej analizie kosztów, koszty energii i paliw przeliczone na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach rolniczych. Ma to związek z wytwarzaniem produkcji pod osłonami, zwłaszcza ogrzewanymi (patrz: Wykres 2.1-17). Drugim typem gospodarstw, który charakteryzuje wysokie zużycie energii elektrycznej i paliw są gospodarstwa nastawione na chów drobiu. Wyższe koszty energii i paliw zaobserwowano także w gospodarstwach wyspecjalizowanych w mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Jednak w przypadku tego typu różnica w stosunku do pozostałych gospodarstw nie była tak duża jak w przypadku gospodarstw ogrodniczych.

Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z metodyką FADN koszty energii i paliw zaliczane są do kosztów ogólnogospodarczych.

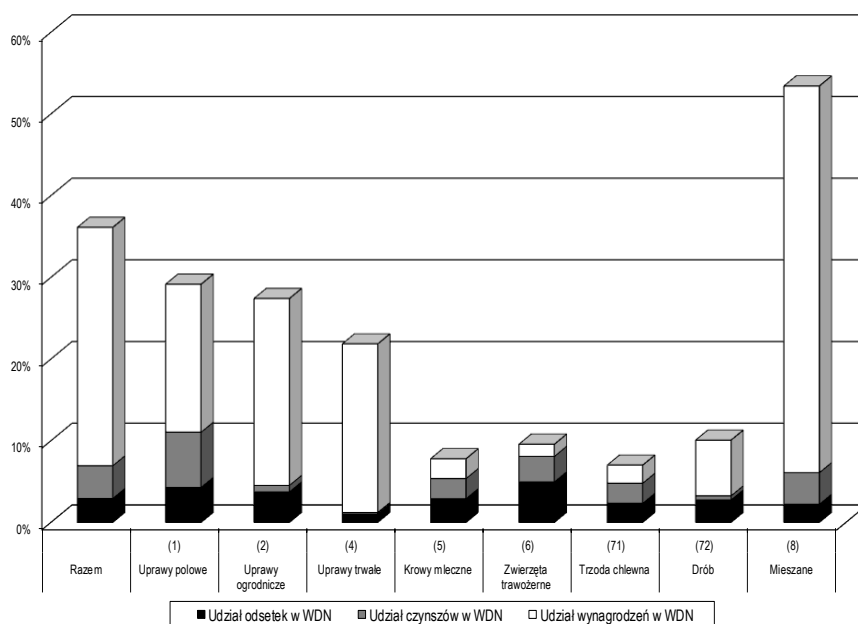
Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych oraz produkcji mieszanej odnotowano najwyższy udział amortyzacji w wartości dodanej brutto (odpowiednio 31% i 30%), a najniższy w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu (16%). W pozostałych typach gospodarstw wskaźnik ten mieścił się w przedziale 21% - 26% (patrz: Wykres 2.1-18).

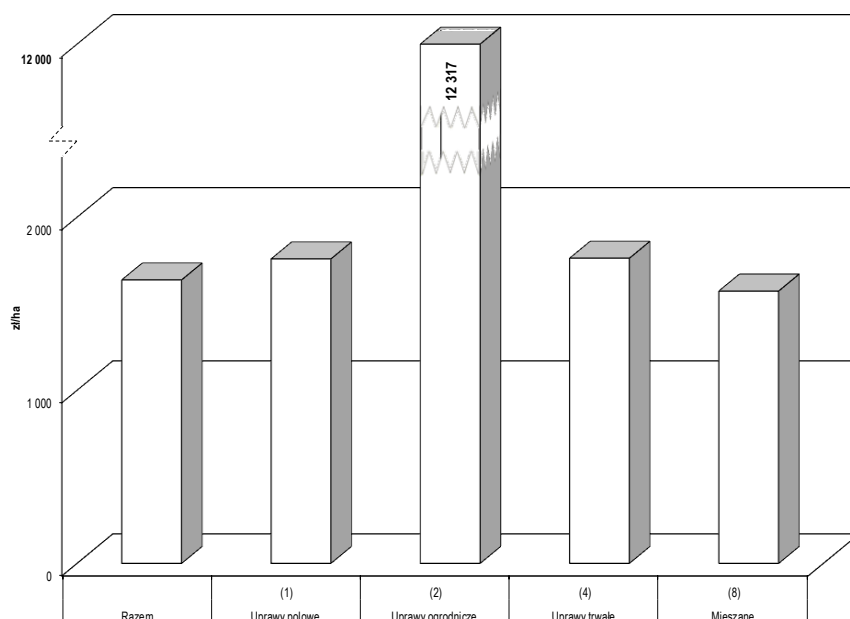
Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

Z kolei najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa mieszane, a najniższą gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych, zwierząt trawożernych oraz trzody chlewnej. Gospodarstwa nastawione na uprawy polowe i uprawy trwałe, podobnie jak gospodarstwa ogrodnicze, ponosiły duże obciążenia w związku z najmem siły roboczej (patrz: Wykres 2.1-19).

Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

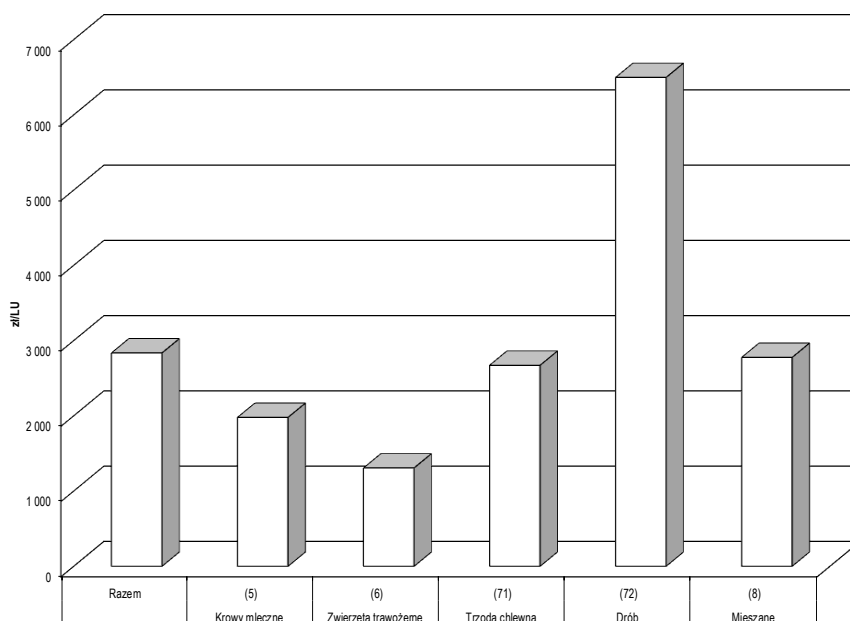

Wykres 2.1-20 przedstawia poziom kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych. Wynika z niego, że szczególnie wysokie koszty poniosły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (ponad 12 tys. zł/ha). Jest to przede wszystkim skutek tego, że znaczna część produkcji w tych gospodarstwach realizowana jest pod osłonami, bez znacznego zaangażowania gruntów ornych. Poziom tych kosztów na 1 ha w pozostałych typach waha się od 1 573 zł/ha do 1 763 zł/ha w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe.

Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU był powiązany z gatunkiem zwierząt dominujących w danym typie rolniczym (patrz: Wykres 2.1-21). Najniższą kosztochłonnością w tym ujęciu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1 306 zł/LU), a najwyższą gospodarstwa nastawione na chów drobiu (6 496 zł/LU). Jest to związane ze sposobem pozyskania pasz. W chowie drobiu stosowane są głównie pasze treściwe z zakupu. W gospodarstwach mieszanych utrzymujących zarówno zwierzęta ziarno- jak i trawożerne poziom kosztów bezpośrednich zbliżony jest do przeciętnego w całej zbiorowości gospodarstw. Poziom kosztów w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: 1, 2 i 4) ma mniejsze znaczenie. Ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach pominięto je na wykresie.

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

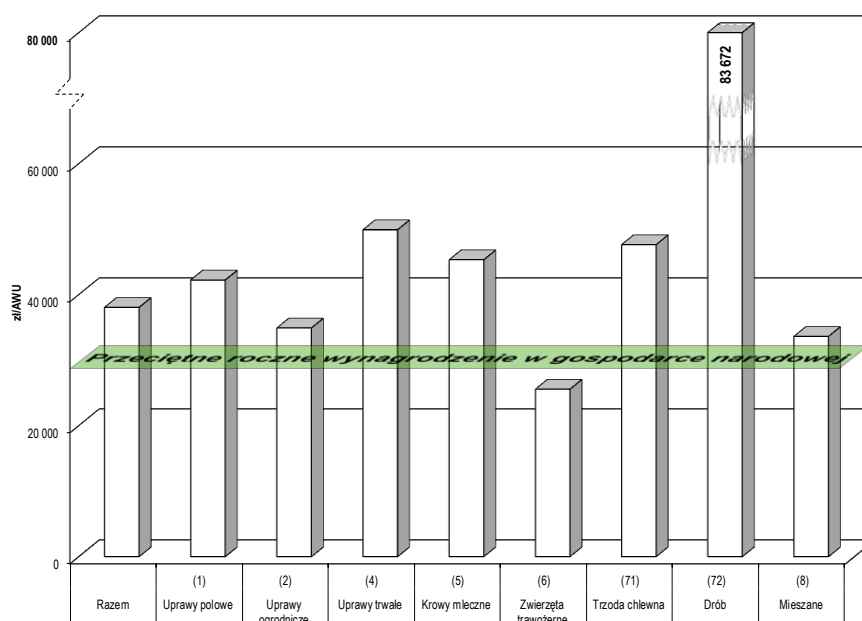

Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w 2013 roku kształtowała się w przypadku większości typów rolniczych powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej⁷ i była najwyższa w gospodarstwach z produkcją drobiarską (83 672 zł/AWU). W przypadku gospodarstw nastawionych na chów zwierząt trawożernych (25 562 zł/AWU), jej wartość kształtowała się poniżej przeciętnej płacy netto (patrz: Wykres 2.1-22).

⁷ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

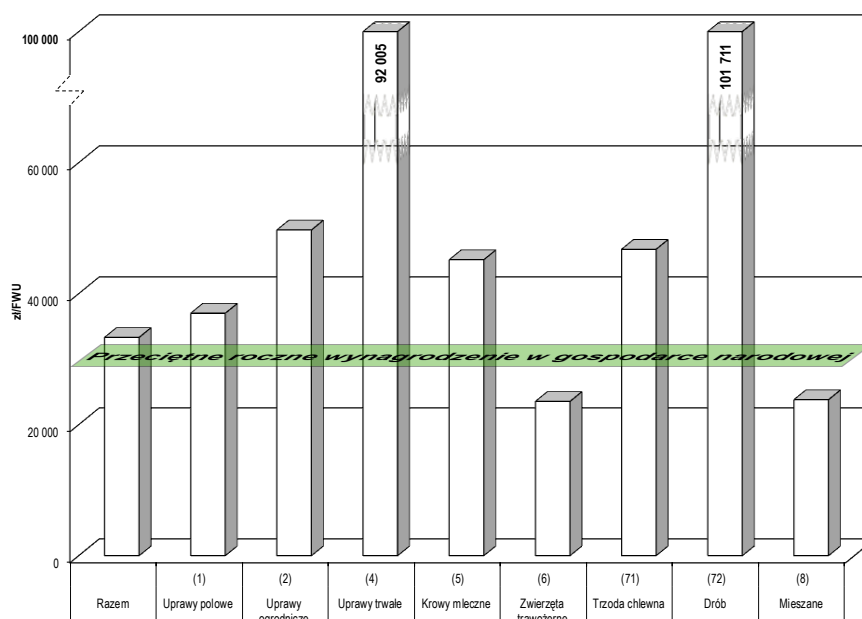
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 29 798 zł w 2013 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

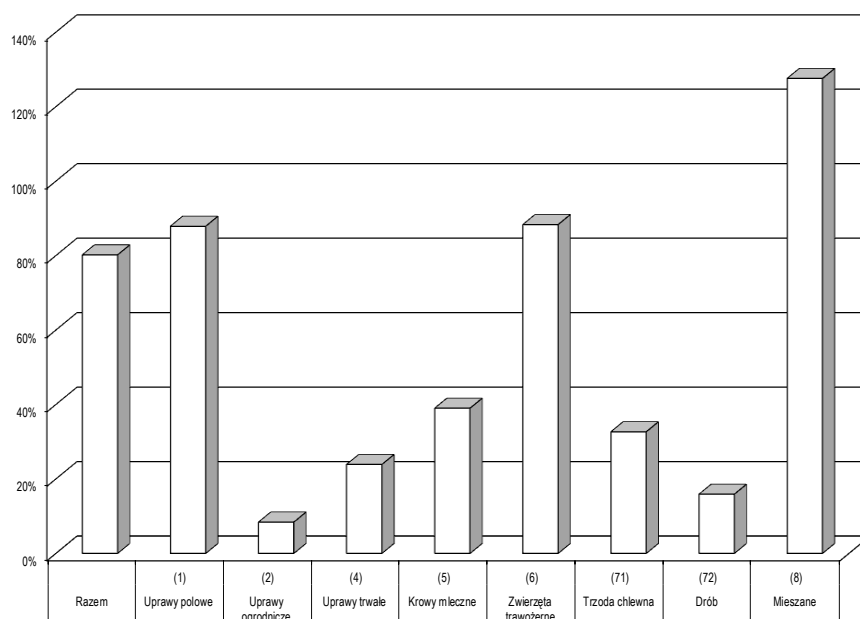
Na wykresie 2.1-23 przedstawiono dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) według typów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną. Zestawienie to uwzględnia tylko dane z tych gospodarstw, w których wystąpiły nakłady pracy nieopłaconej. Dla zbiorowości gospodarstw w regionie Wielkopolska i Śląsk był on zbliżony do średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Przy czym w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych (23 539 zł/FWU) oraz z produkcją mieszaną (23 800 zł/FWU) tak przeliczony dochód był wyraźnie niższy niż średnie wynagrodzenie w gospodarce narodowej. W pozostałych typach rolniczych poziom dochodu w gospodarstwach przekroczył przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Najwyższą wartość dochodu zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (101 711 zł/FWU).

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

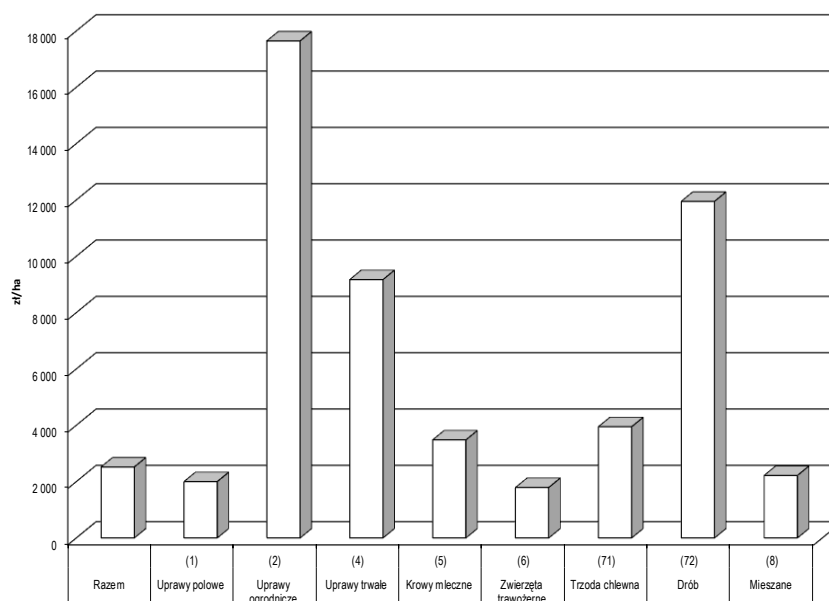
Od momentu wdrożenia pozarynkowego wsparcia dochodów rolników, ważną informacją dotyczącą sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych, jest udział otrzymanych dopłat w tworzeniu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Najwyższą relację dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego odnotowano w gospodarstwach o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej (128%). Można więc powiedzieć, że w tych gospodarstwach dochód uzyskano w całości dzięki dopłatom do działalności operacyjnej. Najniższą relacją dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (8%) i w chowie drobiu (16%) (patrz: Wykres 2.1-24).

Wykres 2.1-24 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

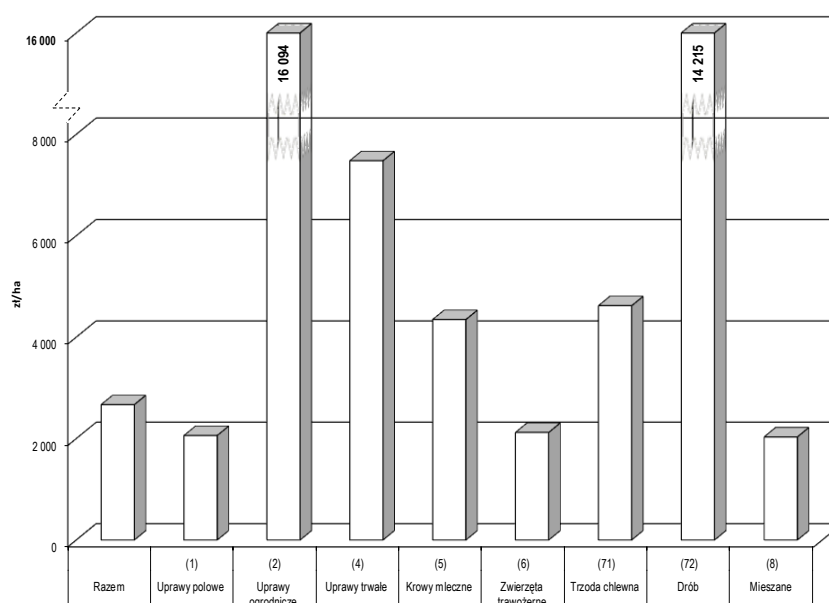

Analizując wartość dodaną netto (patrz: Wykres 2.1-25) i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (patrz Wykres 2.1-26) obserwujemy, że wartości te w przeliczeniu na 1 hektar powierzchni użytków rolnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i wynosiły odpowiednio ponad 17 tys. zł i 16 tys. zł. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały stosunkowo wysokie dochody, a posiadane przez nie zasoby użytków rolnych były niewielkie lecz intensywnie użytkowane. Wysoką wartość dodaną netto i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha własnych UR osiągnęły także gospodarstwa drobiarskie. W pozostałych typach rolniczych dochód w przeliczeniu na jednostkę powierzchni użytków rolnych kształtował się na poziomie od 2 032 zł w gospodarstwach o mieszanym typie rolniczym do 7 478 zł w przypadku gospodarstw nastawionych na uprawy trwałe.

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

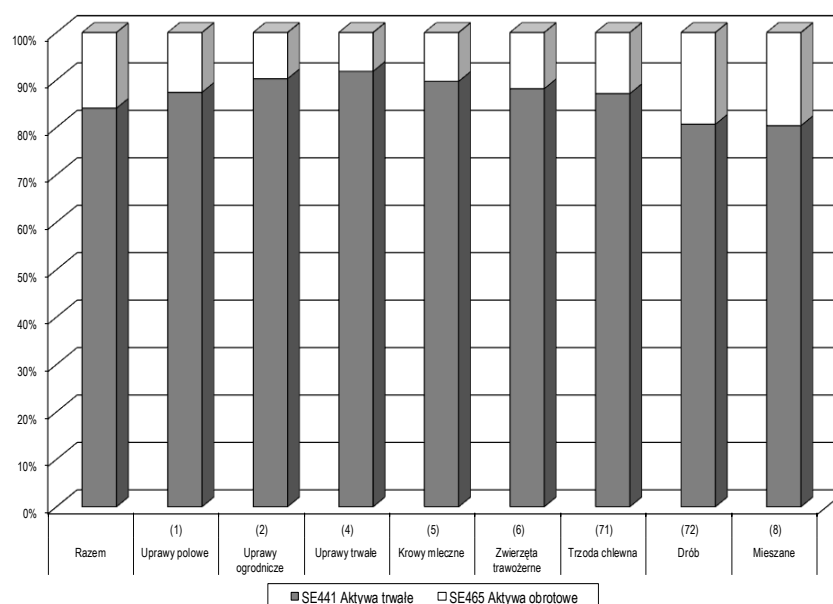
Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Właściwa struktura aktywów w gospodarstwach rolnych korzystnie wpływa na efektywność gospodarowania. Aktywa trwałe ze względu na swoją wartość zwykle mają wyższy udział w strukturze aktywów, niż aktywa obrotowe. Nadmierny jednak ich udział spowalnia tempo krążenia środków finansowych w gospodarstwie, co niekorzystnie wpływa na funkcjonowanie gospodarstwa. Polskie gospodarstwa indywidualne niestety mają w większości niekorzystną strukturę aktywów, którą można zaobserwować również w gospodarstwach regionu Wielkopolska i Śląsk (patrz: Wykres 2.1-27). We wszystkich analizowanych gospodarstwach wartość aktywów

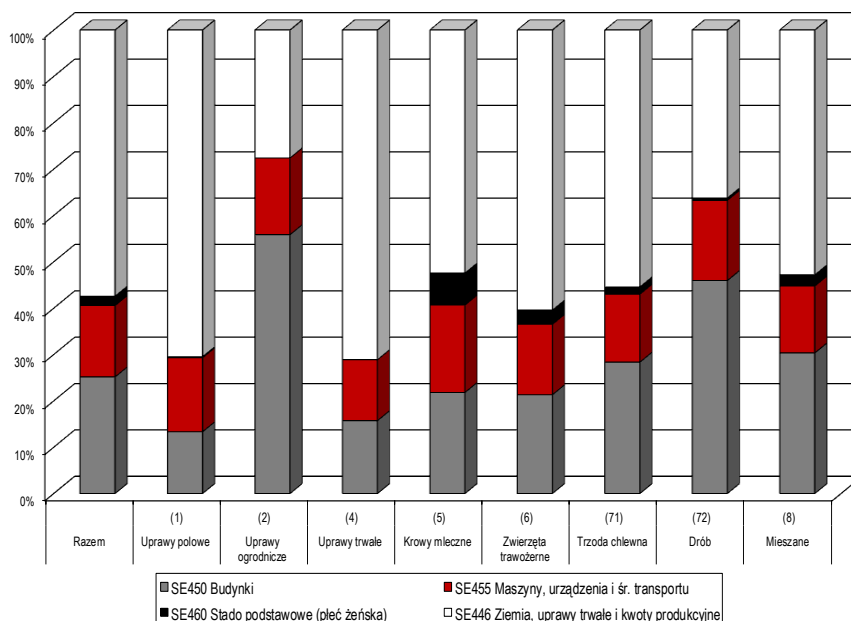
trwałych stanowiła ponad 80% wartości aktywów ogółem. Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki urządzenia gospodarstw rolnych, w których istotną rolę odgrywa ziemia, budynki oraz maszyny i środki transportu. Warto przy tym przypomnieć, że od 2009 roku ziemia w Polskim FADN wyceniana jest na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego wartość ziemi wykazywanej w bilansie jest znacznie wyższa, niż w latach wcześniejszych. Najwyższy udział aktywów trwałych obserwowany był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych i ogrodniczych, a najniższy w gospodarstwach o mieszanym i drobiarskim typie rolniczym.

Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

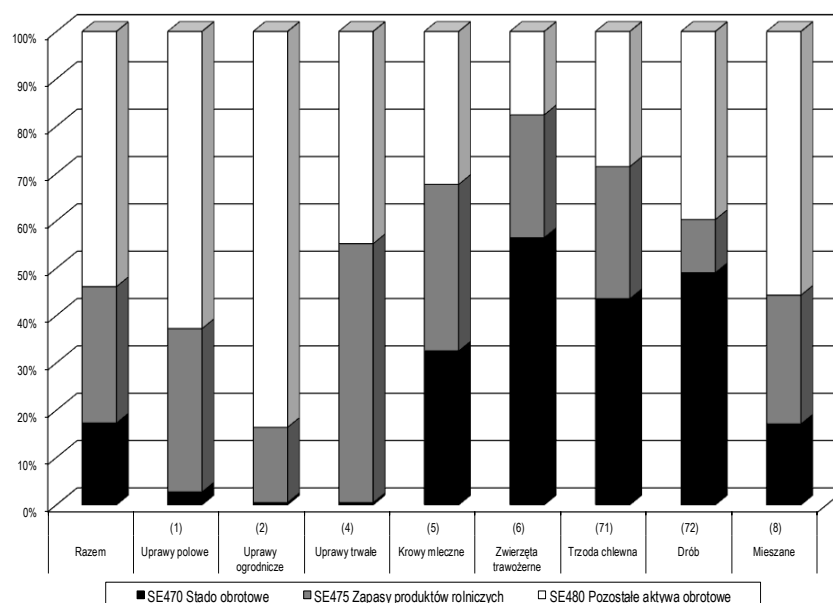

Struktura aktywów trwałych w poszczególnych typach gospodarstw oddaje charakter prowadzonej produkcji (patrz: Wykres 2.1-28). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i chowie drobiu w strukturze środków trwałych najwyższy udział miała wartość budynków, w których prowadzono produkcję (szklarnie, tunele, chlewnie). W pozostałych gospodarstwach dominowała wartość ziemi, która najwyższy udział miała co oczywiste, w wartości aktywów trwałych gospodarstw w typach uprawy polowe i trwałe. Poza tym w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych maszyny i urządzenia miały wyższą wartość (ponad 141 tys. zł) niż posiadane budynki (ponad 117 tys. zł). W pozostałych gospodarstwach zaobserwowano odwrotną sytuację (zwłaszcza we wszystkich ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą), wartość budynków miała znacznie większy udział w strukturze aktywów trwałych niż wartość maszyn i narzędzi. W zależności od prowadzonego chowu zwierząt kształtował się udział wartości stada podstawowego w aktywach trwałych gospodarstw z produkcją zwierzęcą. Najbardziej znaczący miał miejsce w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych.

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

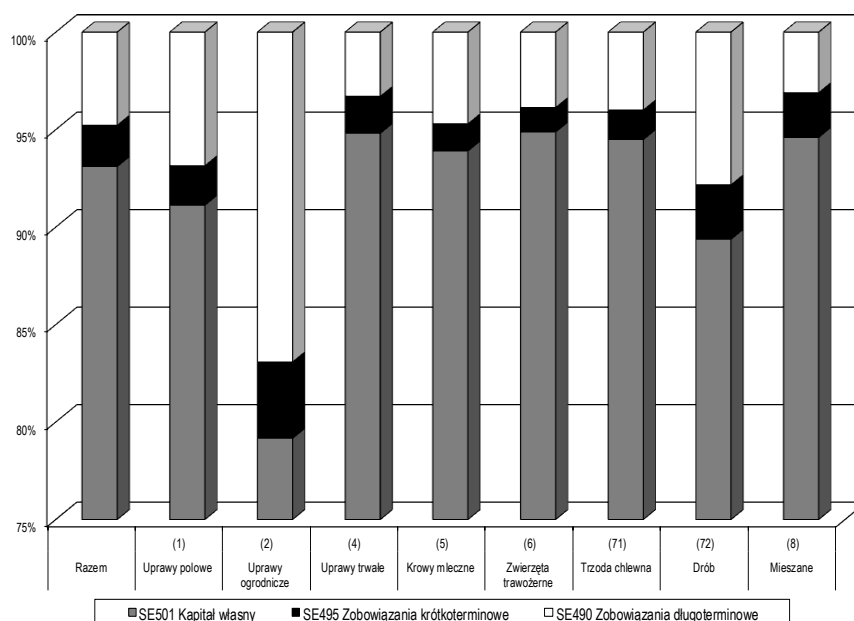

Specyfika produkcji w poszczególnych typach rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). W dwóch typach gospodarstw nastawionych na produkcję roślinną tj. wyspecjalizowanych w uprawach polowych i uprawach ogrodniczych, w strukturze aktywów dominowały pozostałe aktywa, na które składały się: wartość upraw na pniu, udziały gospodarstwa rolnego w jednostkach rolniczych, należności krótkoterminowe, gotówka w kasie i na rachunku bankowym (kwota niezbędna do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego). Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych posiadały w 2013 r. duże zapasy produktów rolnych, które stanowiły 55% wartości aktywów obrotowych. Mogło to wynikać z trudności ze zbyciem swoich produktów bądź z uzyskaniem satysfakcjonującej ceny. Gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zwierzęcej różniły się strukturą aktywów obrotowych. W gospodarstwach w typie rolniczym zwierzęta trawożerne najwyższy udział miały zwierzęta stada obrotowego, a najniższy pozostałe aktywa obrotowe.

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Ze struktury pasywów wynika, że w 2013 r. głównym źródłem finansowania aktywów gospodarstw w regionie Wielkopolska i Śląsk był kapitał własny (patrz: Wykres 2.1-30). Gospodarstwa charakteryzowały się więc wysoką autonomią finansowania majątku. Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, polowych i z chowem drobiu. Najmniej zadłużone były gospodarstwa mieszane, z uprawami trwałymi i nastawione na chów zwierząt trawożnych. W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe, które z punktu widzenia zasad finansowania jest korzystniejszą częścią zadłużenia, gdyż w danym roku nie musi być spłacone w całości. Ponadto, wysoki udział zadłużenia długoterminowego wskazywał na to, że zadłużenie gospodarstw związane było głównie z inwestycjami.

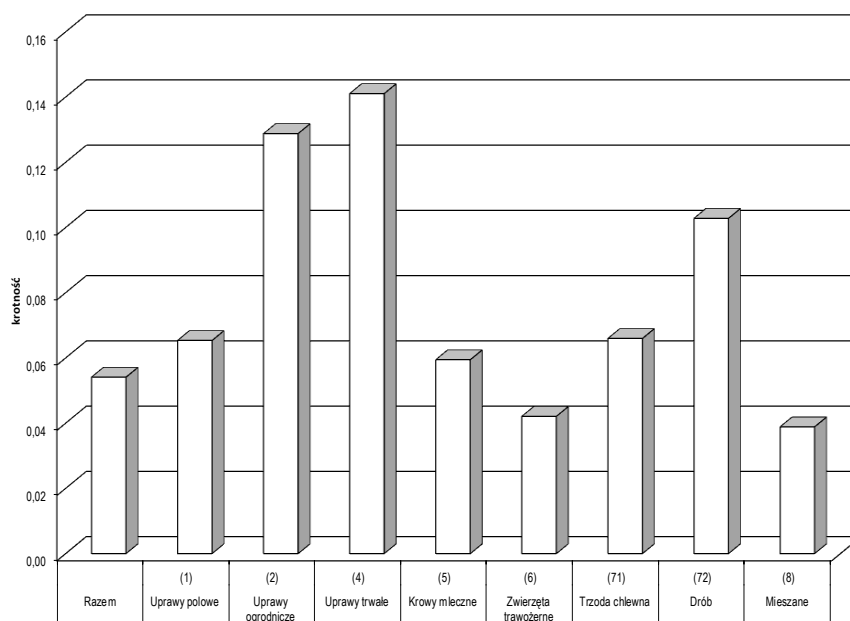
Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Przepływy pieniężne (2)⁸ przedstawiają nadwyżkę finansową, która po sfinansowaniu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i spłacie zadłużenia, pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa. Zgromadzone w ten sposób środki stanowią podstawę sfinansowania w przyszłości inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych (patrz: Wykres 2.1-31). Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje zwrot ze środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższym poziomem zwrotu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych i ogrodniczych, a najniższym nastawione na produkcję mieszaną. Można więc stwierdzić, że rolnicy prowadzący gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji ogrodniczej i uprawach trwałych uzyskali szybszy zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, niż prowadzący pozostałe gospodarstwa rolne.

⁸ Przepływ pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

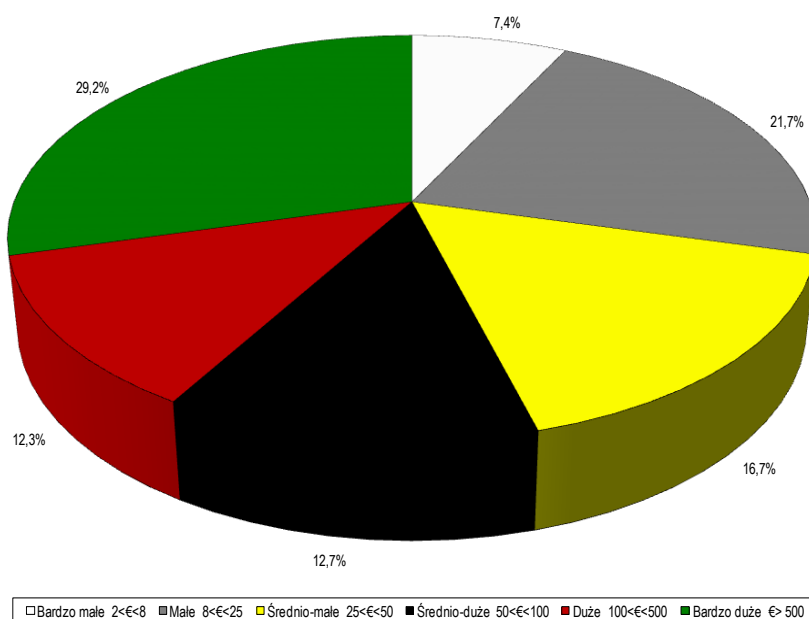

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

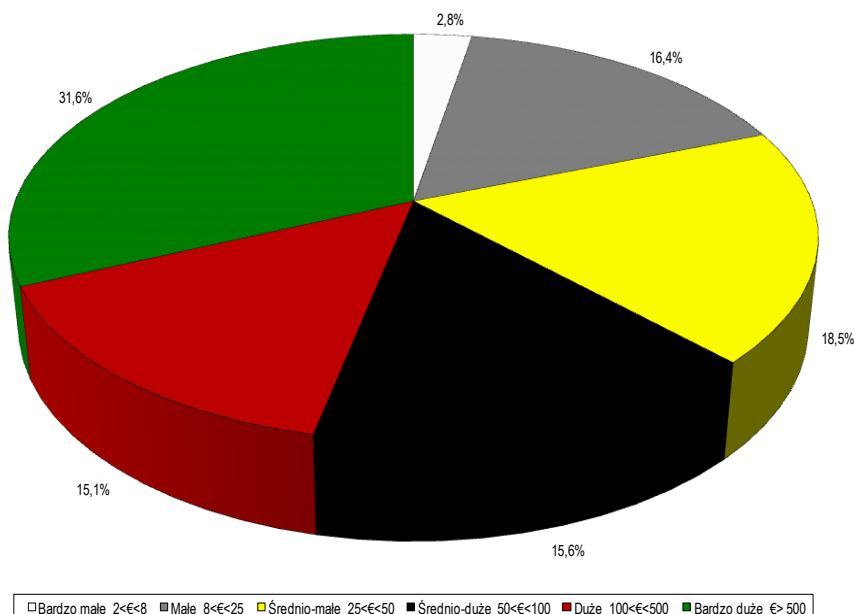
Biorąc pod uwagę zasoby ziemi rolnej użytkowane przez gospodarstwa z poszczególnych klas wielkości ekonomicznej najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa bardzo duże oraz małe, które łącznie zajmowały ponad połowę użytków rolnych regionu Wielkopolska i Śląsk. Szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże, stanowiące zaledwie 0,5% liczby gospodarstw, posiadały ponad 29,2% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa mieszane oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Najmniej (7,4%) użytków rolnych posiadały gospodarstwa bardzo małe.

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej

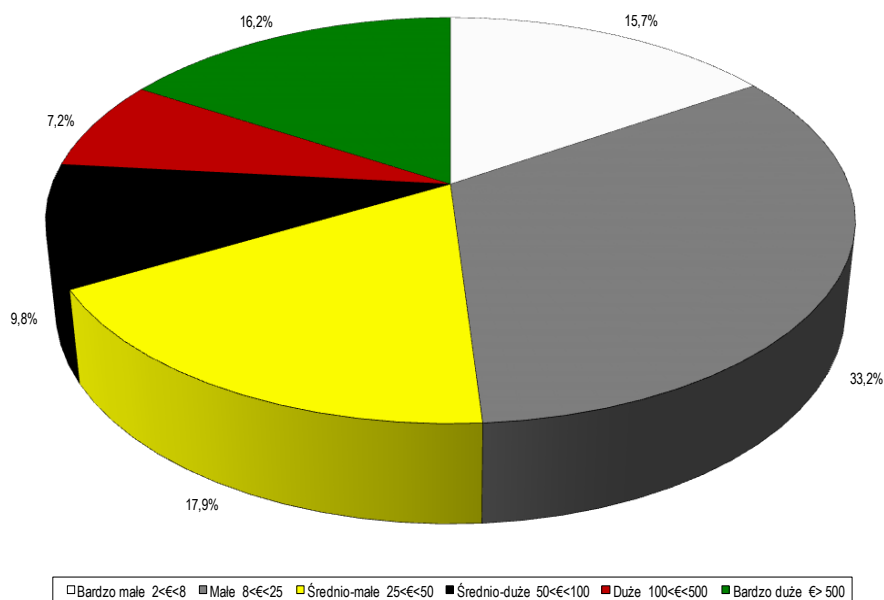

Rozkład pogłównia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU, wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw bardzo dużych, w których skoncentrowane było 31,6% pogłównia. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO znajdowało się zaledwie 2,8% pogłównia zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2).

Wykres 2.2-2 **Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)**

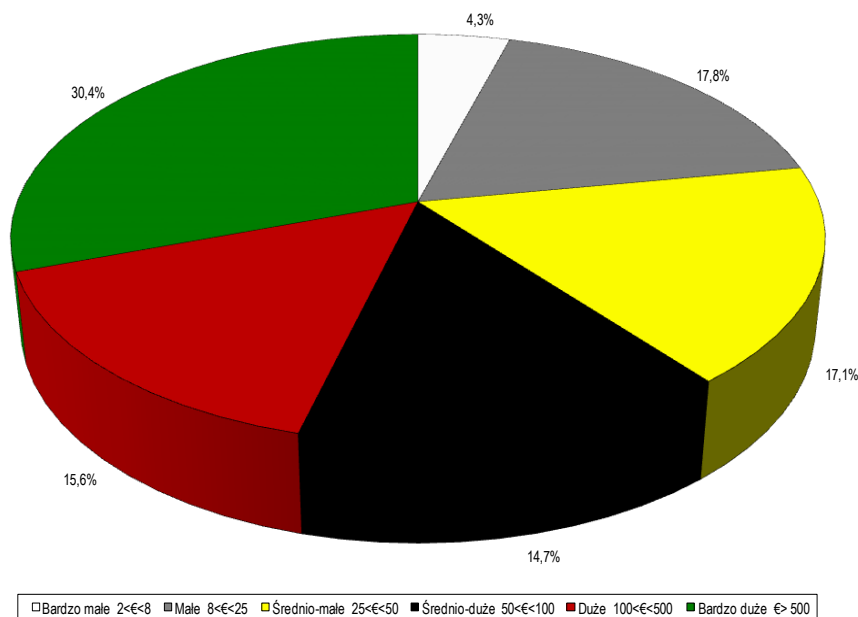
Wykres 2.2-3 **Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)**

Gospodarstwa bardzo małe, małe i średnio – małe angażowały ponad 66% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa bardzo duże, które mimo, że użytkują znaczącą powierzchnię ziemi – 29,2% ogółu (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadają 31,6% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2), to zaangażowały zaledwie 16,2% ogółu nakładów pracy. Świadczy to o wysokiej wydajności pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysunęły się gospodarstwa bardzo duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (0,5%) wytwarzały 30,4% wartości Standardowej Produkcji (SO). Najliczniejsze gospodarstwa o sile ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO wytworzyły 17,8% wartości Standardowej Produkcji (patrz: Wykres 2.2-4).

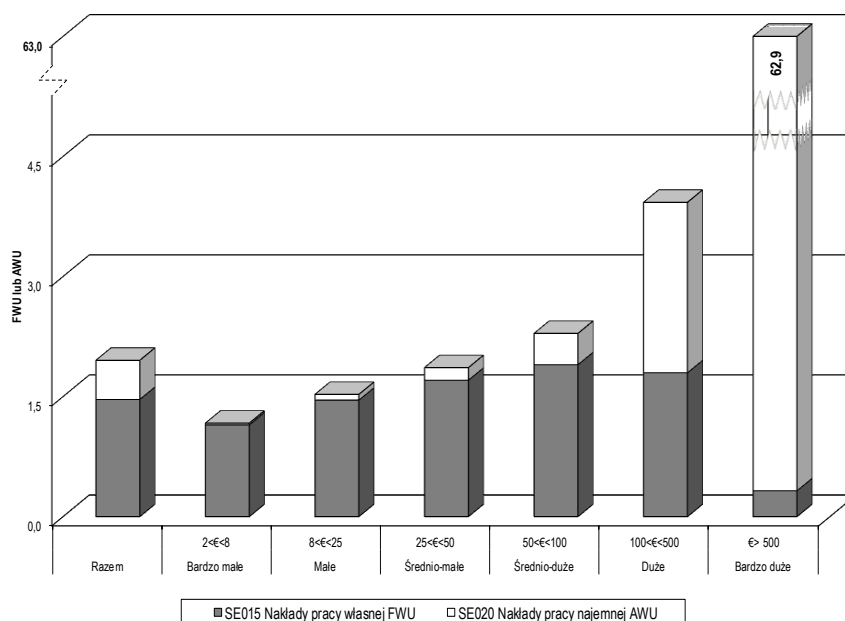
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Wielkopolska i Śląsk według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Działalność większości gospodarstw (oprócz gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO) opierała się na własnych zasobach pracy. W gospodarstwach dużych wykorzystanie najmniejszej siły roboczej było wyższe o 8% od nakładów pracy własnej. Natomiast w gospodarstwach największych nakłady pracy najmniejszej stanowiły 99% nakładów pracy ogółem (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że w gospodarstwach do 100 tys. euro SO licznie reprezentowane były gospodarstwa rodzinne, w których dominowała praca własna. Natomiast odmienna relacja w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro wskazuje na to, że w populacji tych gospodarstw była znaczna liczba gospodarstw z osobowością prawną, które prowadziły produkcję bazując na pracy obcej.

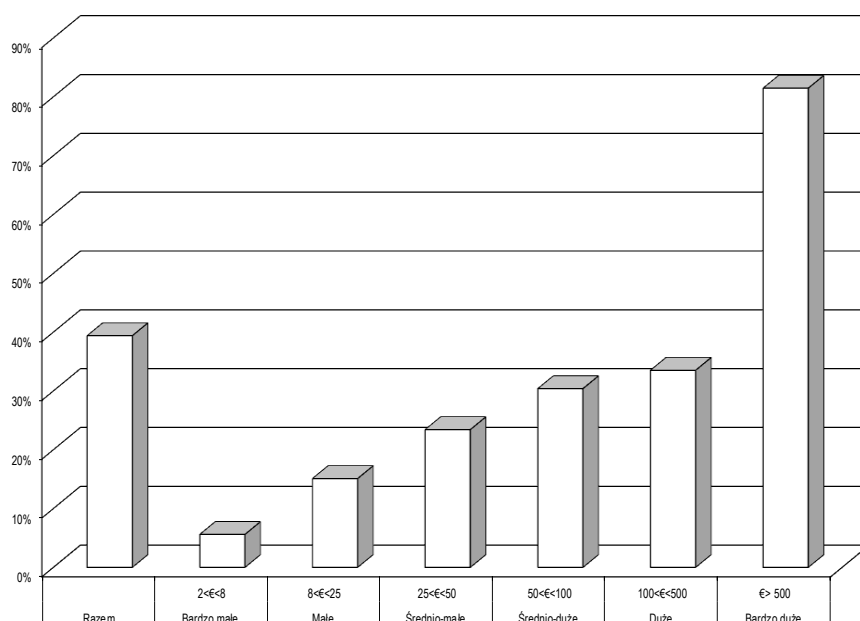
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

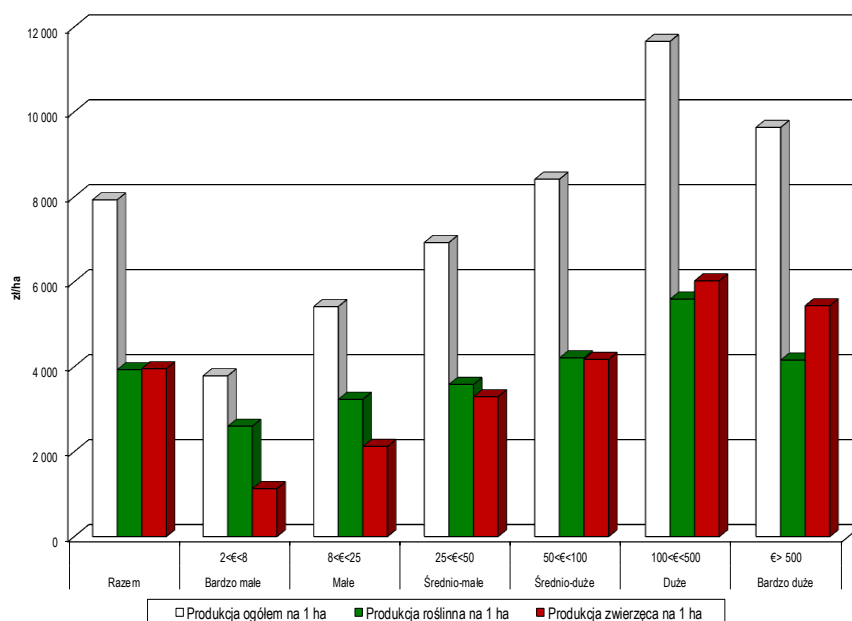
W gospodarstwach regionu Wielkopolska i Śląsk odnotowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego powiększała się ich średnia powierzchnia użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej⁹. Z analizy własnościowej użytków rolnych wynika, że w większości klas wielkości ekonomicznej w strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne (z wyjątkiem gospodarstw bardzo dużych). Udział dodzierżawionych użytków rolnych, zaprezentowany na wykresie (Wykres 2.2-6), wynosił od 6% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do ponad 81% w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO).

⁹ Patrz: przypis 1 na str. 7.

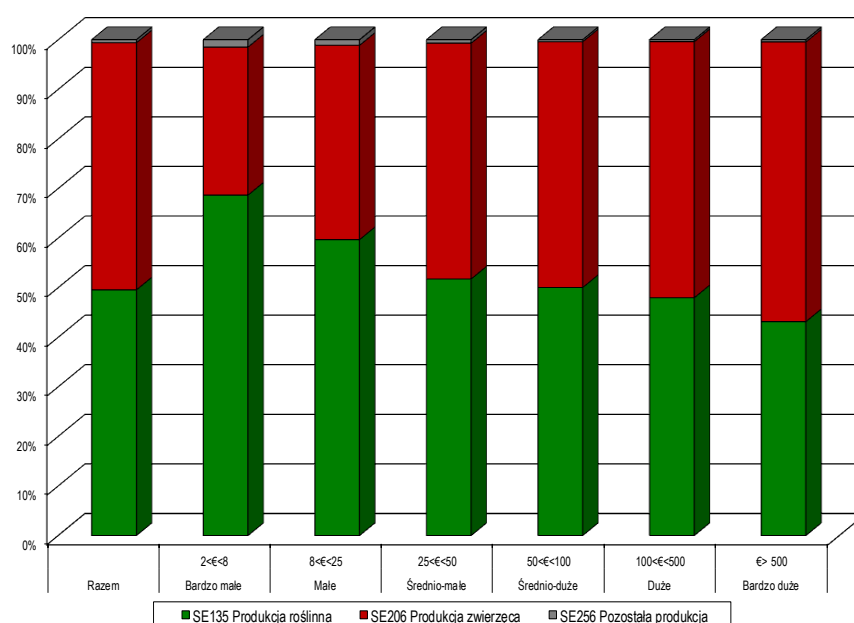
Wykres 2.2-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

Najwyższą produktywność ziemi mierzoną wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa duże i bardzo duże, a więc o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-7). Najlepsze wyniki w przypadku produkcji zwierzęcej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych osiągnęły gospodarstwa duże (od 100 do 500 tys. euro SO), natomiast najniższy poziom produktywności ziemi odnotowano w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO). Przeliczając produkcję roślinną na 1 ha użytków rolnych podobnie jak w przypadku produkcji ogółem i zwierzęcej obserwowano wzrost produktywności wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Wyjątek stanowiły gospodarstwa bardzo duże, w których wartość produkcji roślinnej była niższa od uzyskanej przez gospodarstwa duże i średnio-duże.

Wykres 2.2-7 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

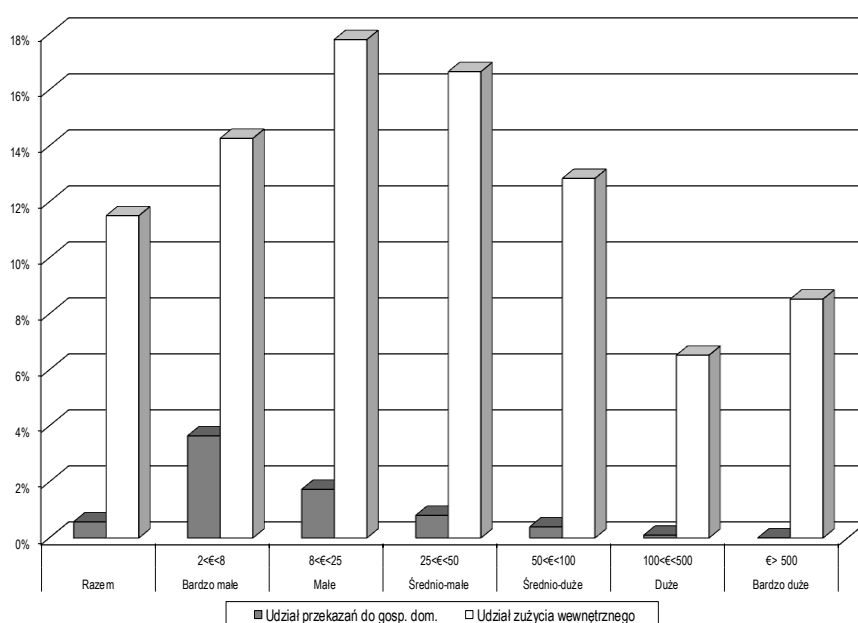
Udział produkcji zwierzęcej w strukturze produkcji ogółem rósł wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa i wynosił od 30% w gospodarstwach bardzo małych do 56% w przypadku gospodarstw bardzo dużych. W klasach wielkości ekonomicznej od 2 do 50 tys. euro udział produkcji roślinnej był wyższy od przeciętnego udziału produkcji roślinnej, który w analizowanym regionie wynosił 50%. Udział pozostałej produkcji był niski i wynosił maksymalnie 1,5% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-8).

Wykres 2.2-8 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

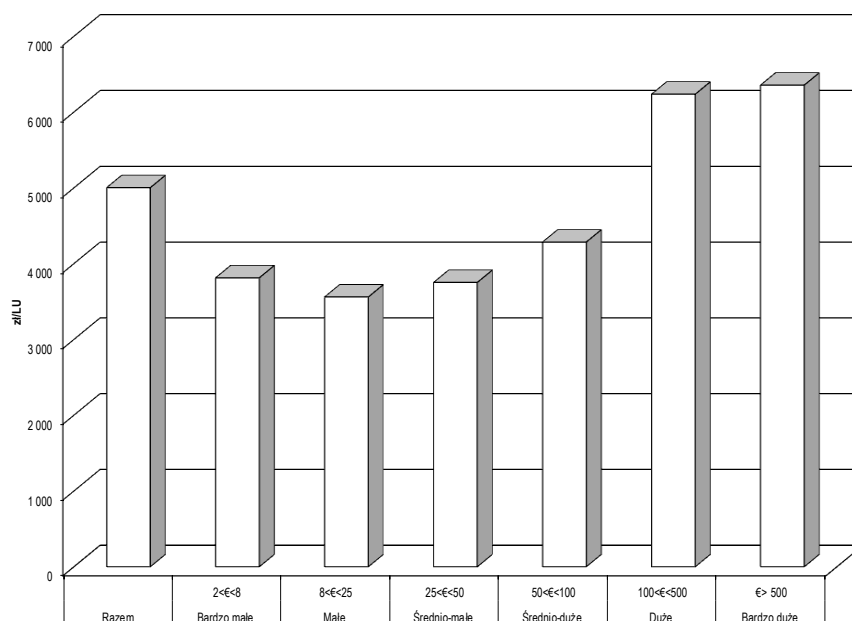
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego traciła na znaczeniu, nie przekraczając 1% produkcji ogółem w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 25 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-9).

Wartość zużycia wewnętrznego zwiększała się wraz z wielkością klasy ekonomicznej od 4,5 tys. zł w gospodarstwach bardzo małych do 1 419 tys. zł w gospodarstwach bardzo dużych, jednak udział zużycia wewnętrznego w strukturze produkcji wzrastał tylko w gospodarstwach mniejszych do 25 tys. euro SO, w których wyniósł 18%, po czym stopniowo malał osiągając 7% w gospodarstwach dużych, natomiast w gospodarstwach bardzo dużych zanotowano nieznaczny wzrost w porównaniu do poprzedzającej klasy wielkości ekonomicznej.

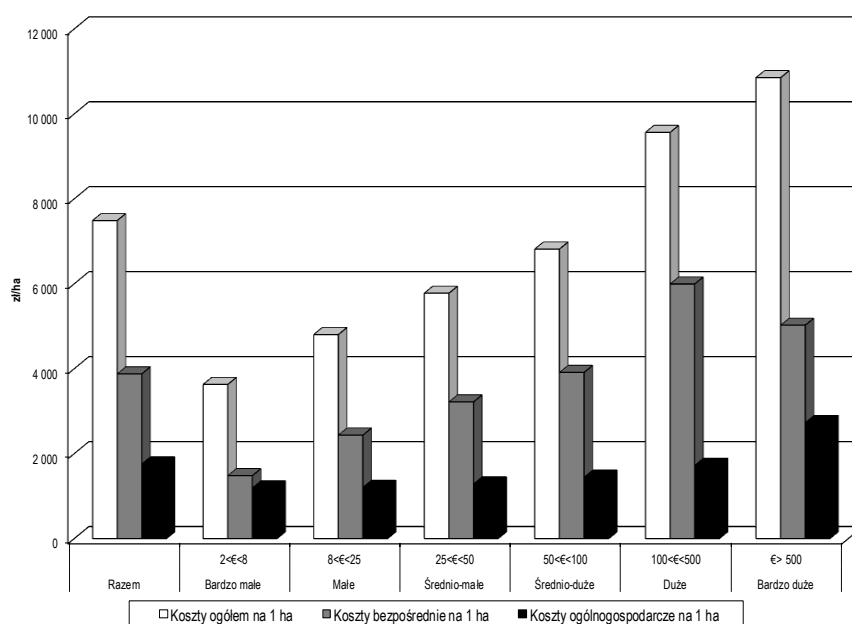
Wykres 2.2-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw zwiększała się wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (Wykres 2.2-10). W gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO) produktywność zwierząt była o 67% wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO). Gospodarstwa bardzo małe uzyskały jednak wartość produkcji o 7% wyższą niż gospodarstwa małe. Można to wiązać ze strukturą pogłowia jak i jakością zwierząt. Z analizy produktywności zwierząt według typów rolniczych (por. Wykres 2.1-10) wynika, że gospodarstwa nastawione na chów drobiu oraz krów mlecznych charakteryzują się wyższą produktywnością niż gospodarstwa z trzodą chlewną a zwłaszcza gospodarstwa utrzymujące pozostałe zwierzęta trawożerne.

Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych zwiększała się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-11). Nieco inaczej zachowywały się koszty bezpośrednie, które w grupie gospodarstw od 2 do 500 tys. euro SO wykazały tendencję rosnącą, natomiast w gospodarstwach największych nieznacznie się obniżyły. Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych praktycznie nieznacznie zmieniał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej i dopiero w gospodarstwach powyżej 500 tys. euro SO nastąpił jego wyraźny wzrost.

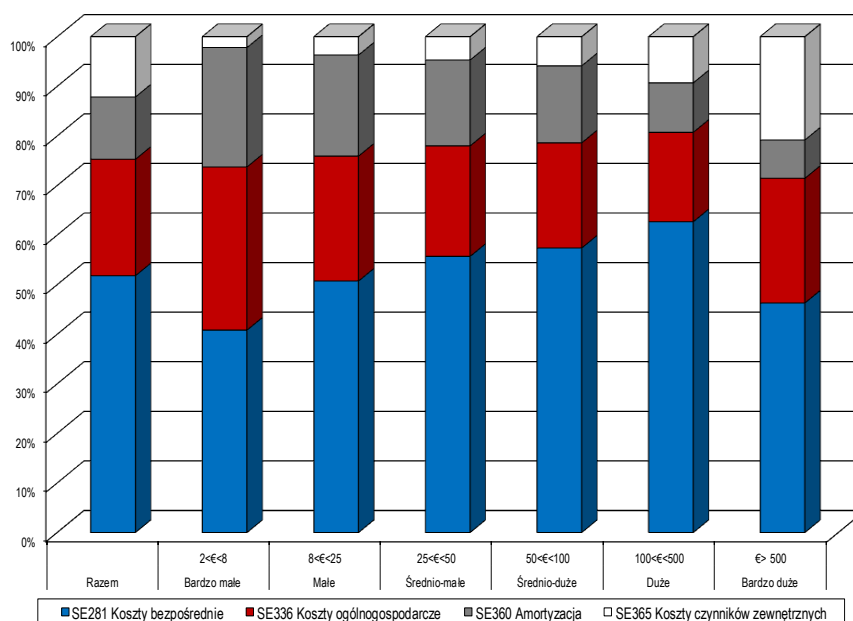
Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem w gospodarstwach o sile ekonomicznej do 500 tys. euro SO zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 41% do 63%). Przy czym w gospodarstwach największych, powyżej 500 tys. euro SO nastąpił spadek ich udziału do 46% (patrz: Wykres 2.2-12). Było to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych (wyjątek gospodarstwa bardzo duże) i amortyzacji w miarę wzrostu skali gospodarowania.

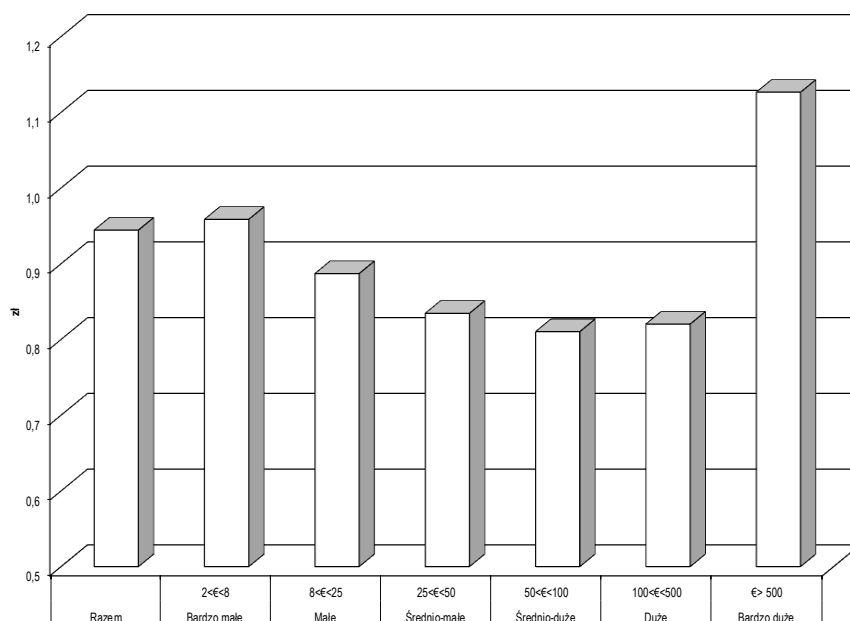
W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem bardzo mocno się obniżał. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji.

Zauważono również, że bardzo wyraźnie wzrastał udział kosztów czynników zewnętrznych, z 2% w gospodarstwach bardzo małych do 21% w bardzo dużych. Związane jest to z wysokim udziałem pracy najemnej, co znajduje odzwierciedlenie w wysokich kosztach wynagrodzeń w gospodarstwach powyżej 500 tys. euro SO.

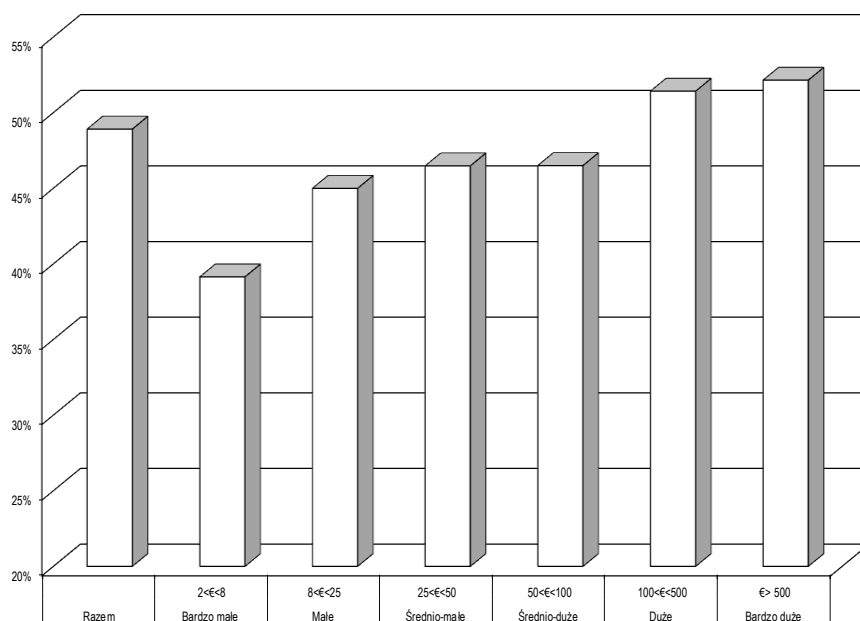
Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Efektywność produkcji mierzona stosunkiem kosztów ogółem do wytworzonej produkcji ogółem była najniższa w gospodarstwach bardzo dużych, w których na wytworzenie 1 zł wartości produkcji poniesiono 1,13 zł kosztów (patrz: Wykres 2.2-13). Spośród badanej grupy najbardziej efektywne okazały się gospodarstwa średnio-duże, w których koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł 0,81 zł.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem w regionie Wielkopolska i Śląsk mieściła się w przedziale od 39% w gospodarstwach poniżej 8 tys. euro SO, do 52% w klasie gospodarstw powyżej 500 tys. euro SO. Z wykresu (patrz: Wykres 2.2-14) wynika, że relacje kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem w gospodarstwach małych, średnio-małych i średnio-dużych były niemal identyczna.

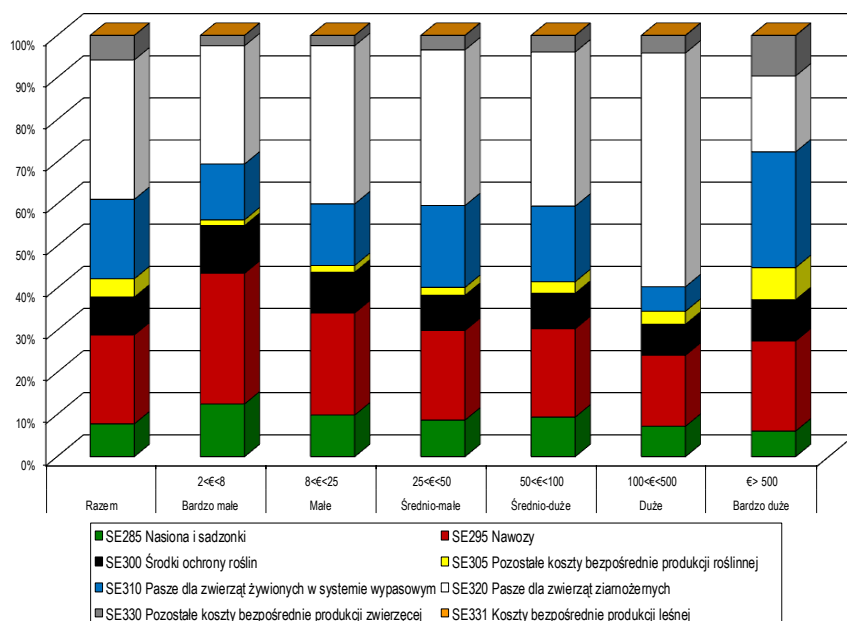
Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej był koszt pasz dla zwierząt ziarnożernych (patrz: Wykres 2.2-15). Udział tych kosztów wynosił od 28% w gospodarstwach bardzo małych do 56% w gospodarstwach dużych. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 500 tys. euro SO udział kosztu pasz dla zwierząt ziarnożernych był na niższym poziomie niż udział kosztu pasz dla zwierząt trawożernych. Fakt ten wymaga głębszej analizy, ponieważ na 40 gospodarstwach z klasy ekonomicznej bardzo dużych, nie było ani jednego gospodarstwa o typie rolniczym zwierzęta trawożerne, natomiast 2 gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej. Być może na takiej strukturze kosztów bezpośrednich w klasie powyżej 500 tys. euro SO zaważyły gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej, których było aż 17.

Udział kosztów środków ochrony roślin, kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie. Natomiast koszt nasion i sadzonek obniżał się wraz z wielkością ekonomiczną, z 13% do 6%.

Pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej oraz zwierzęcej stanowiły niewielki udział kosztów bezpośrednich. Najwyższe były w gospodarstwach bardzo dużych.

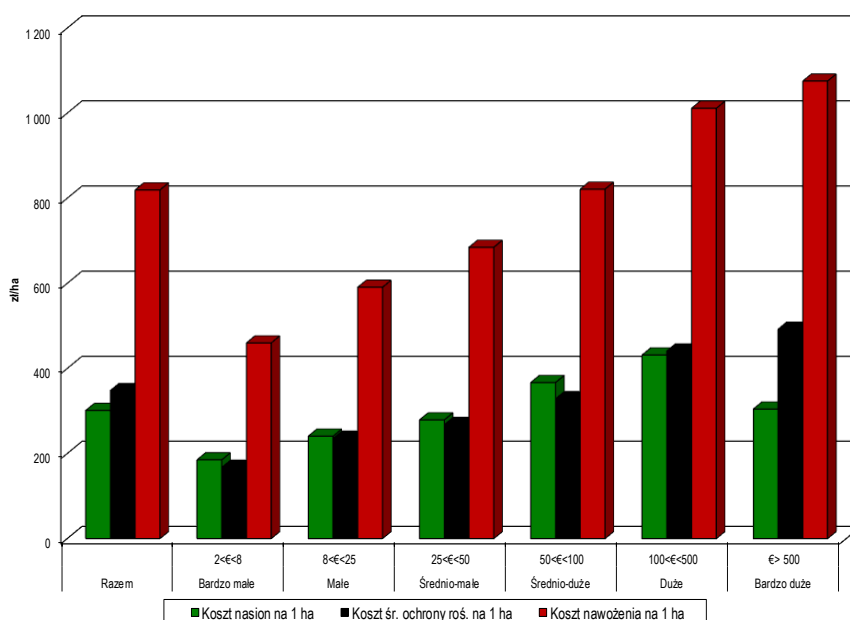
Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

Koszty nawożenia i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-16) bardzo silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Wyjątek stanowiły koszty nasion i sadzonek na 1 ha, które w gospodarstwach bardzo dużych były niższe o ponad 40% w porównaniu do gospodarstw dużych. W gospodarstwach największych ekonomicznie, koszty nawożenia w przeliczeniu na 1 ha UR były ponad 2-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych, a koszty ochrony roślin prawie 3-krotnie.

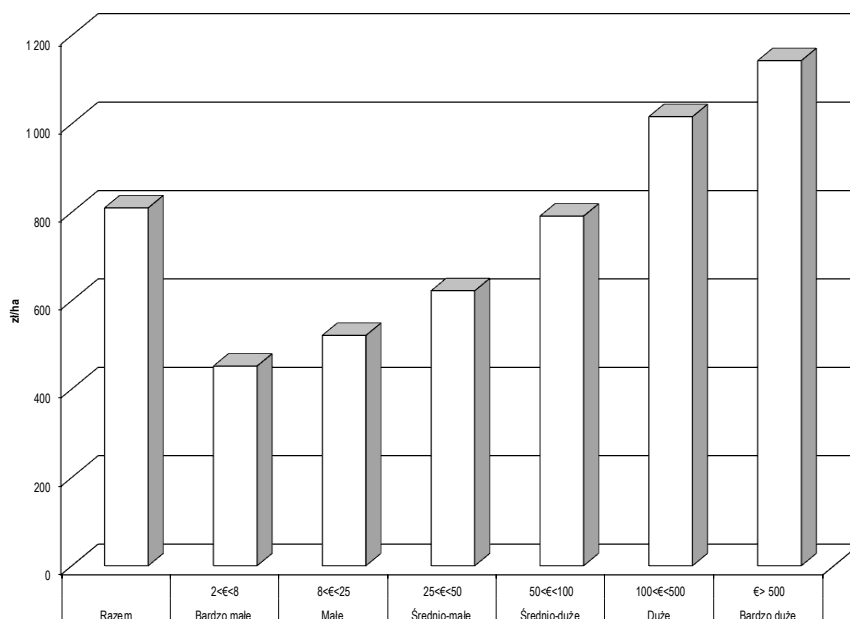
Mimo najwyższych kosztów nawożenia i środków ochrony roślin w gospodarstwach powyżej 500 tys. euro SO produktywność ziemi mierzona wartością produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych była w tej grupie niższa niż w klasie gospodarstw dużych.

Wykres 2.2-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

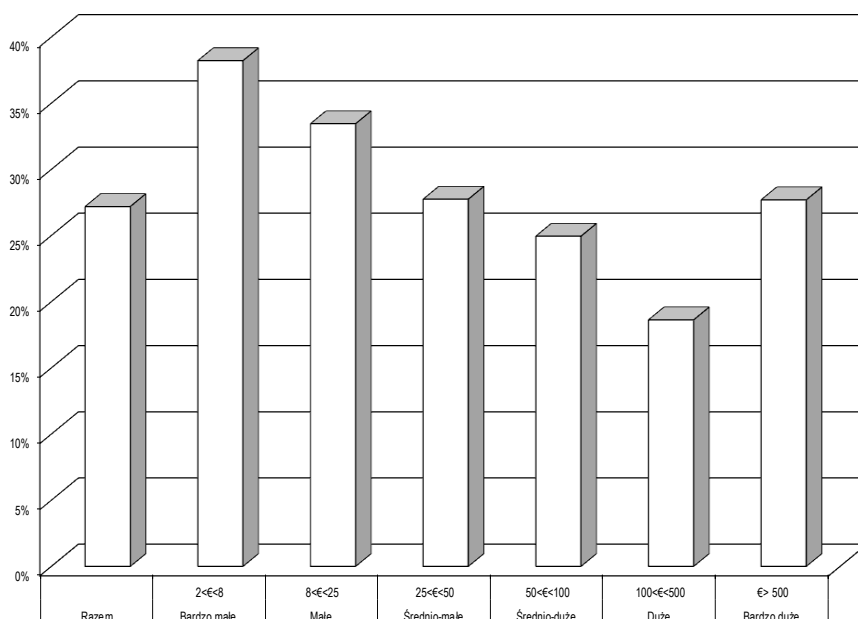
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów oscylował pomiędzy 452 zł (gospodarstwa bardzo małe) a 1 143 zł (gospodarstwa duże), co stanowiło ponad 2,5-krotną różnicę między skrajnymi klasami wielkości ekonomicznej. Wiąże się to niewątpliwie ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej i materiałochłonnością technologii produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, z wyjątkiem gospodarstw bardzo dużych. W gospodarstwach bardzo małych wyniósł 38%. Natomiast w gospodarstwach dużych 19% i 28% w bardzo dużych (patrz: Wykres 2.2-18).

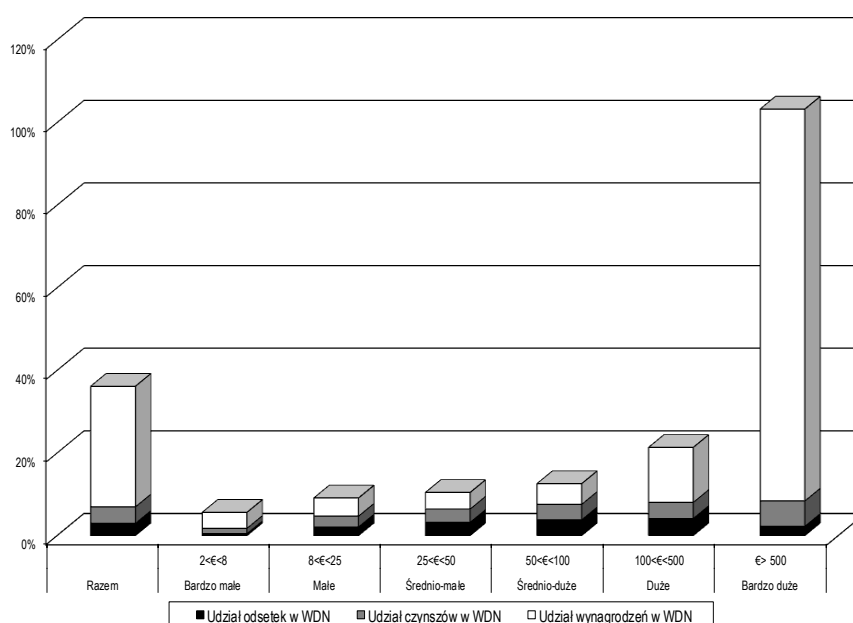
Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹⁰.

Szczególną uwagę w tym przypadku zwraca stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO). W gospodarstwach tych wystąpił niewspółmiernie wysoki udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto (103%) w stosunku do gospodarstw pozostałych (patrz: Wykres 2.2-19). Cechą charakterystyczną, wyróżniającą te gospodarstwa jest znacznie bardziej intensywne wykorzystanie czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, a także kredytów (koszty odsetek) oraz dzierżawy ziemi. W 2013 r. udział wynagrodzeń w wartości dodanej netto w tej grupie gospodarstw wyniósł 95%.

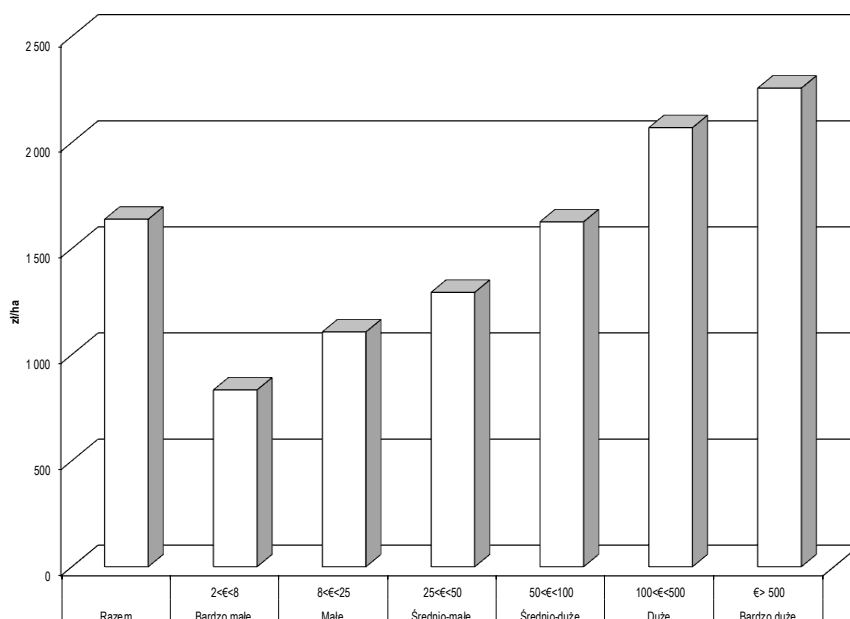
Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

Kosztochłonność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej kosztochłonność produkcji roślinnej rośnie. W gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO) koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 833 zł, a w gospodarstwach bardzo dużych 2 255 zł.

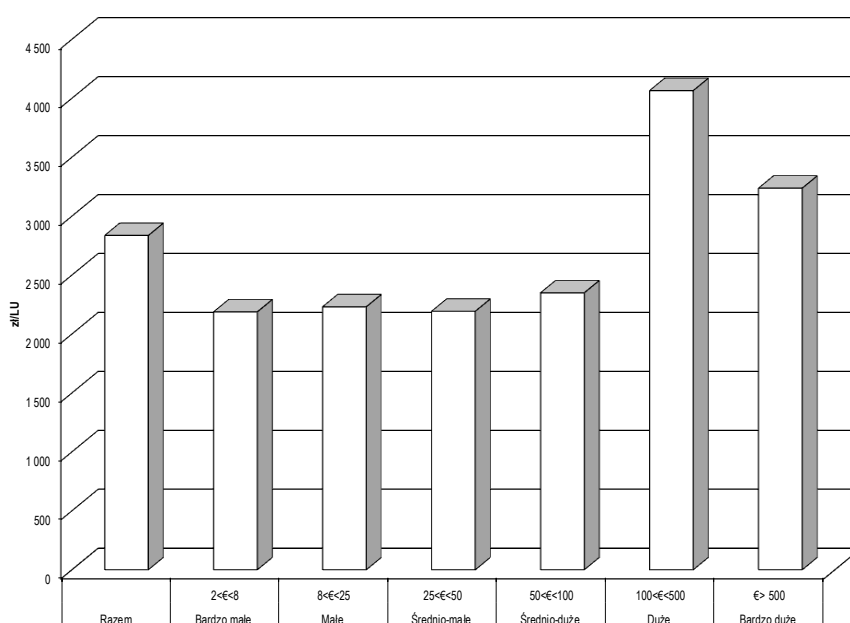
¹⁰ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

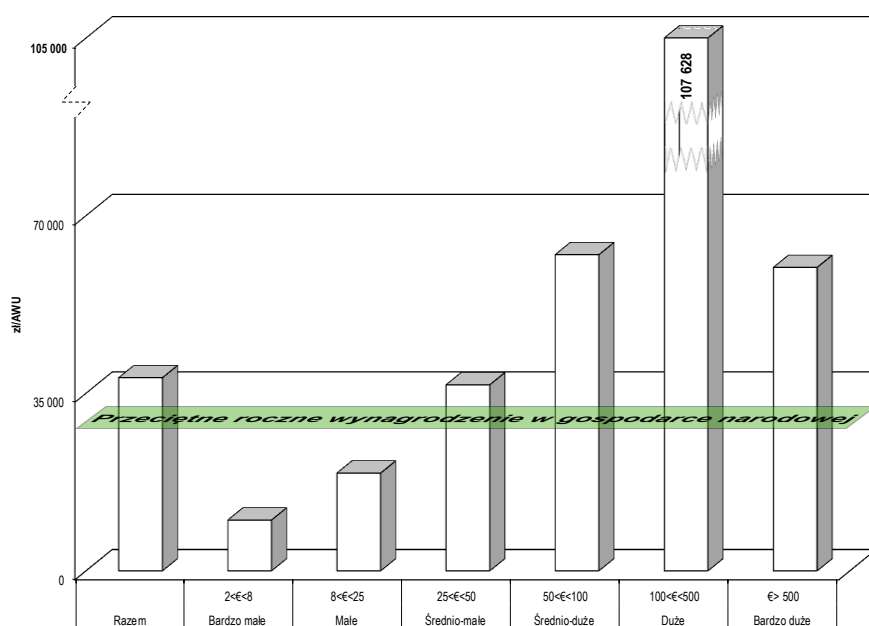
Kosztochłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU była także wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (Wykres 2.2-21). Jednak w grupie gospodarstw od bardzo małych do średnio-dużych różnice były niewielkie, a najwyższe koszty poniosły gospodarstwa duże (od 100 do 500 tys. euro SO). Wpływa na to zróżnicowanie struktury pogłowia oraz systemu żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne.

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W regionie Wielkopolska i Śląsk wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną była o 28% wyższa od przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹¹. Występowały jednak pod tym względem istotne różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Gospodarstwa o sile ekonomicznej od 25 tys. euro przekraczały przeciętne wynagrodzenie netto, podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. Szczególnie dotyczyło to gospodarstw bardzo małych, w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła 34% przeciętnego wynagrodzenia netto. Warto przy tym zwrócić uwagę, że w gospodarstwach bardzo dużych relacja ta była gorsza niż w niższej klasie wielkości ekonomicznej, co może być związane z liczbą zatrudnionych pracowników oraz strukturą produkcji (patrz: Wykres 2.2-22).

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

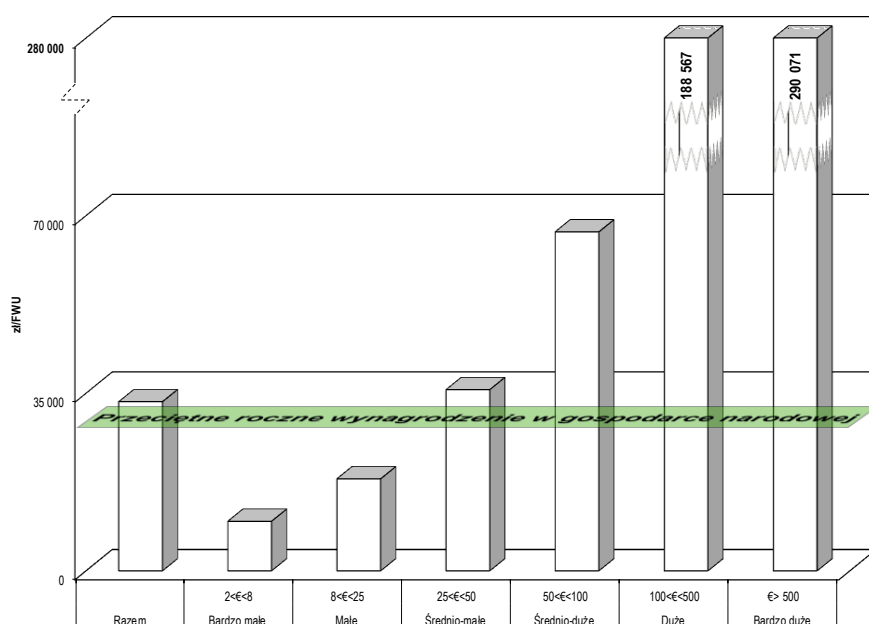
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

Podobnie jak w przypadku produkcji, wielkość ekonomiczna gospodarstw wyznacza ich zdolność do tworzenia dochodów. Analizując dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną rodziny zauważono, że jego wielkość była silnie związana z wielkością ekonomiczną. Wraz z jej wzrostem zwiększał się poziom realizowanego dochodu.

¹¹ Patrz: przypis 7, na str.26.

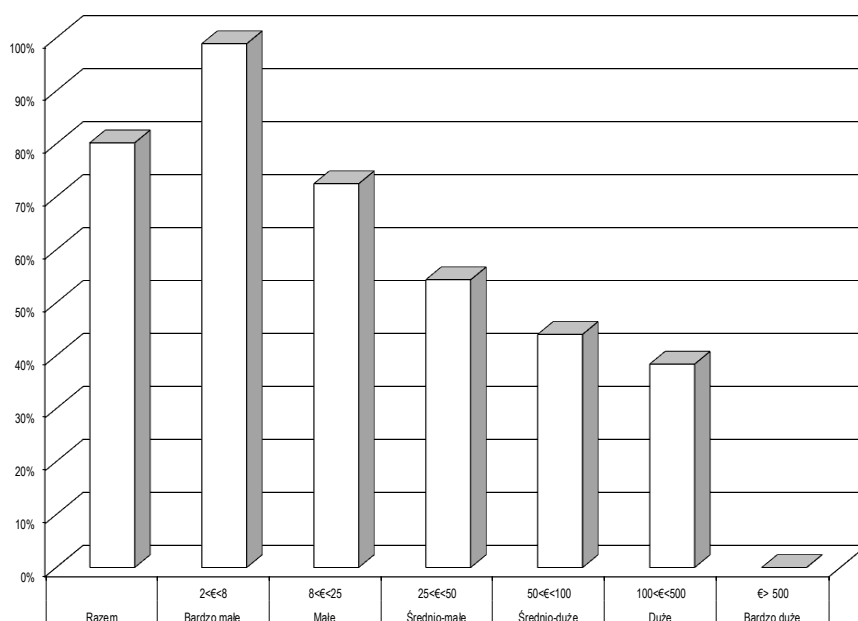
Szczególnie wyraźnie widać to w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był prawie 30-krotnie większy niż uzyskany przez gospodarstwa najmniejsze oraz prawie 10-krotnie większy od przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23).

Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

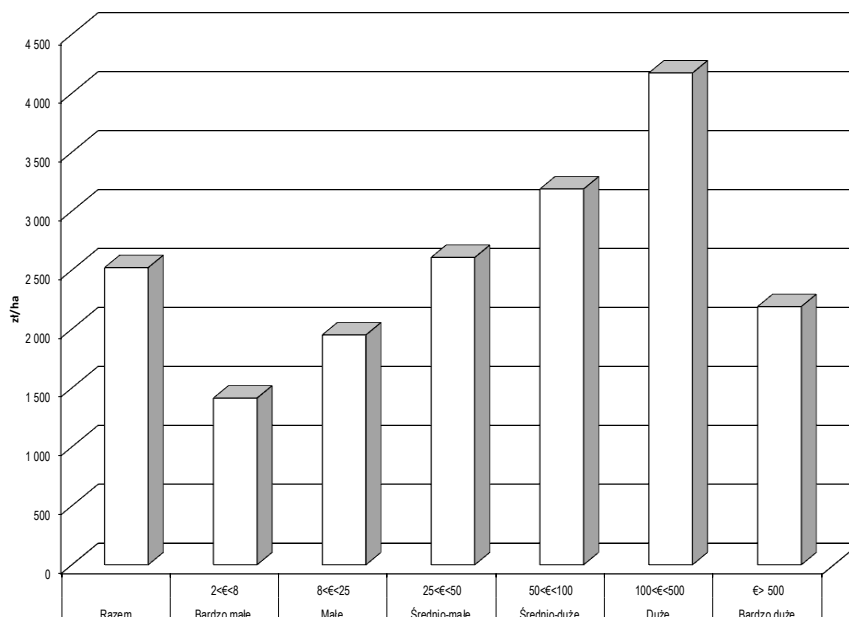
Najwyższy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie (99%) wystąpił w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO). Relacja dopłat wraz z wzrostem wielkości ekonomicznej spadała, osiągając poziom 38% w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

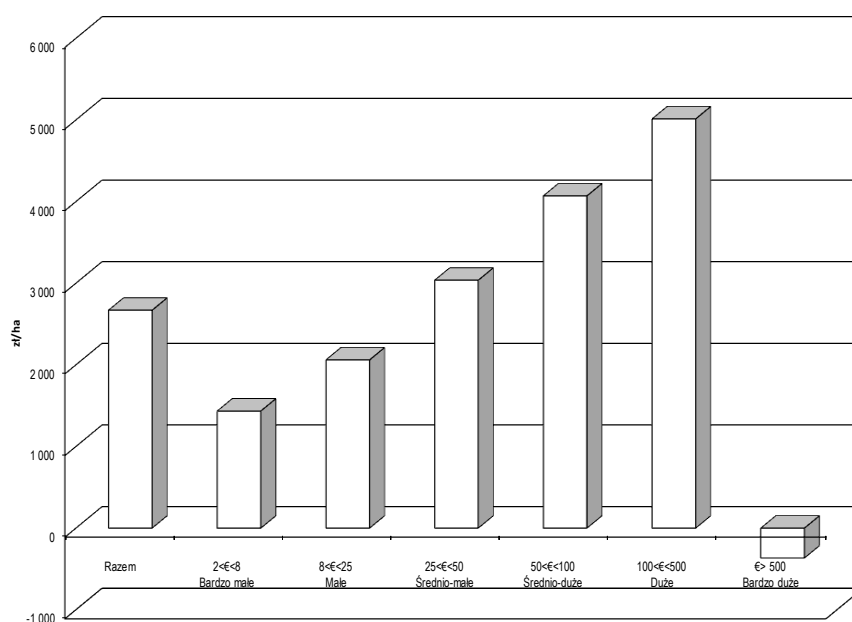
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. Wartość ta w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw stale rośnie, jednak w gospodarstwach największych mocno się obniżyła. W gospodarstwach dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha wyniosła 4 171 zł/ha, dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO) było to 1 413 zł/ha. Ogólnego trendu nie zachowały gospodarstwa bardzo duże (powyżej 500 tys. euro SO), w których wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych wyniosła 2 190 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

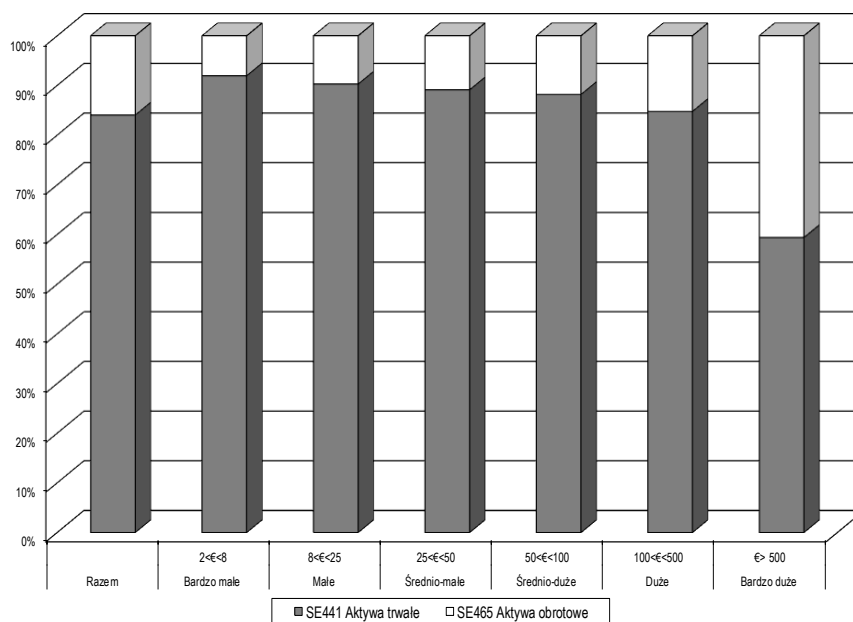
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Najlepszy wynik pod tym względem osiągnęły również gospodarstwa duże (od 100 do 500 tys. euro SO), w których dochód wyniósł 5 011 zł/ha. Średnio w regionie Wielkopolska i Śląsk dochód w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych kształtował się na poziomie 2 668 zł.

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

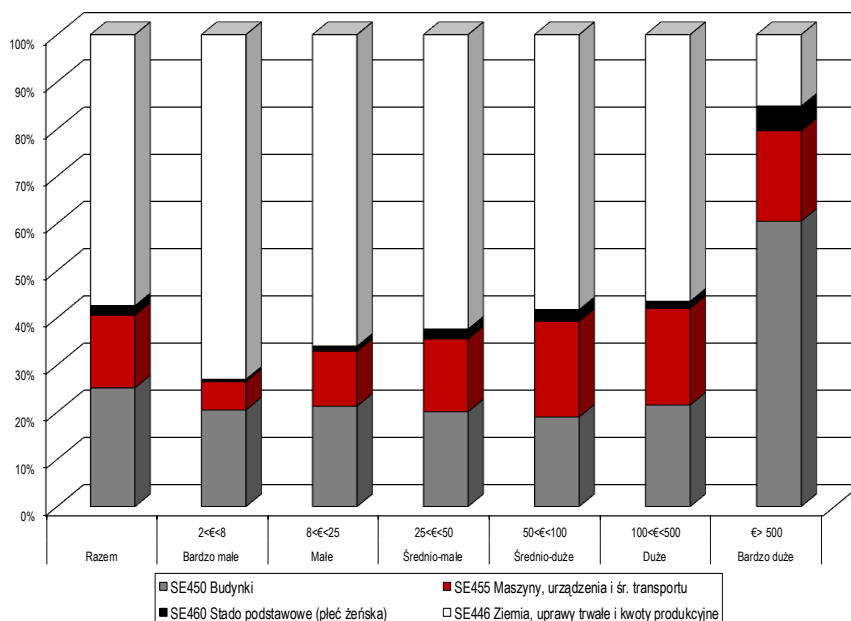
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 2.2-27). Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych malał z 92% w gospodarstwach bardzo małych do 59% w gospodarstwach bardzo dużych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku gospodarstwa bardzo duże były w najkorzystniejszej sytuacji. Było to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (porównaj Wykres 2.2-6).

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

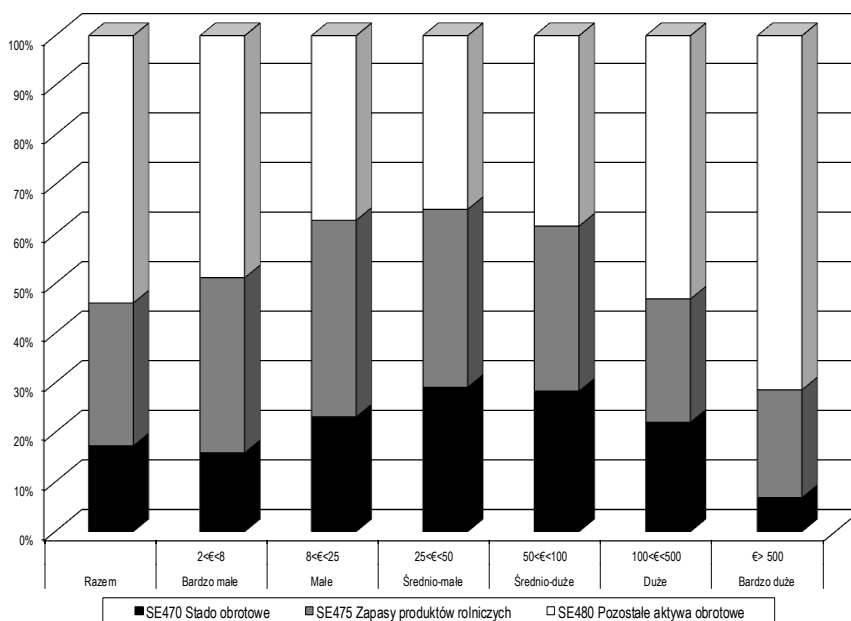
W strukturze aktywów trwałych, z wyjątkiem gospodarstw bardzo dużych, dominowała ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne (patrz: Wykres 2.2-28). Średnio stanowiły one 57% wszystkich aktywów trwałych. Znaczenie ziemi i upraw trwałych malało jednak wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W klasie gospodarstw powyżej 500 tys. euro SO udział ziemi, upraw trwałych i kwot produkcyjnych wyniósł 15% aktywów trwałych. Inną tendencję można zauważyć w przypadku udziału budynków, które są drugim ważnym składnikiem aktywów trwałych. Najniższym ich udziałem charakteryzowały się gospodarstwa średnio-duże (19%), a największym gospodarstwa bardzo duże (60%). Udział maszyn, urządzeń i środków transportu systematycznie wzrastał wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw, jedynie w gospodarstwach bardzo dużych nieznacznie się obniżył. Najmniejszy udział w aktywach trwałych miało stado podstawowe, które w żadnej grupie gospodarstw nie przekroczyło 6%. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa bardzo duże.

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze aktywów obrotowych, w gospodarstwach małych i średnich, dominowały zapasy produktów rolniczych, a w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 50 tys. euro SO - pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 2.2-29). Wartość stada obrotowego miała największy udział w gospodarstwach średnio-małych (29% aktywów obrotowych).

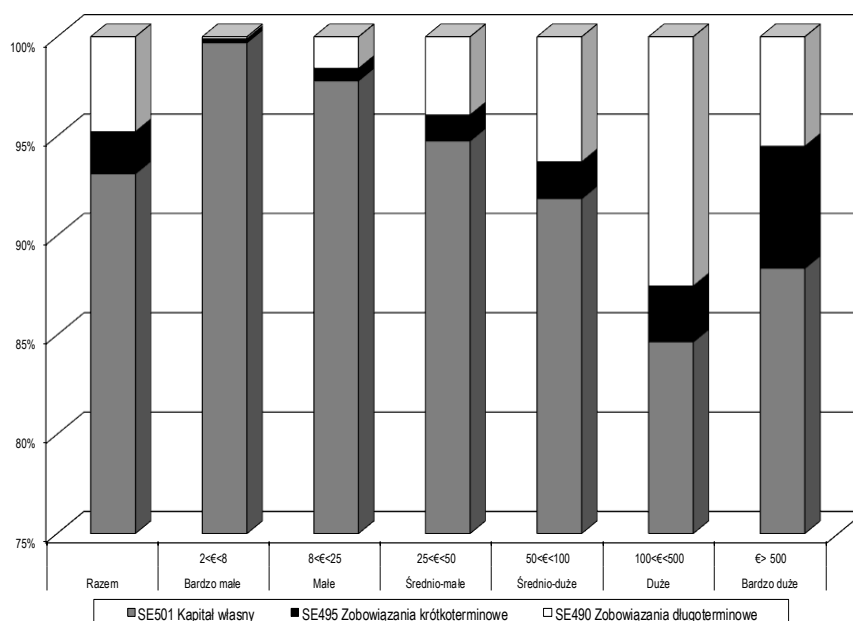
Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw wykazywała również struktura pasywów (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym,

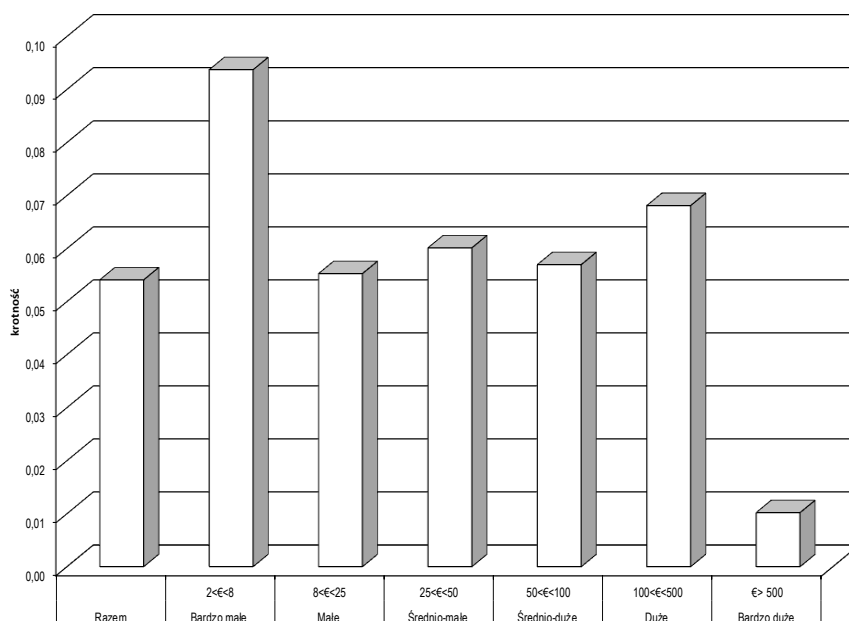
tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku, z wyjątkiem gospodarstw bardzo dużych. Zadłużenie gospodarstw o wielkości ekonomicznej ponad 100 tys. euro SO wahało się od 12% do 15%, przy czym w gospodarstwach bardzo dużych ponad połowę zobowiązań stanowiły kredyty krótkoterminowe. Najniższy (0,3%) poziom zadłużenia wystąpił w gospodarstwach bardzo małych, z czego na zadłużenie krótkoterminowe przypadało 66%.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) od klasy gospodarstw małych do średnio-dużych kształtował się praktycznie na tym samym poziomie. W gospodarstwach bardzo małych osiągnął najwyższy poziom, natomiast w gospodarstwach bardzo dużych odnotowano najniższy poziom tej relacji.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. Uwzględniając wielkość ekonomiczną w polu obserwacji z regionu Wielkopolska i Śląsk w 2013 r. licznie dominowały gospodarstwa od 8 do 25 tys. euro SO (43%). Z kolei pod względem typu rolniczego zdecydowanie najwięcej gospodarstw było w typie mieszanym (49%).
2. Największą efektywnością gospodarowania, mierzoną relacją kosztów do produkcji, charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych. W roku 2013 bardzo niską efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Koszty produkcji w tych gospodarstwach wyniosły 102% wartości produkcji w cenach rynkowych (bez dopłat). Z kolei pod względem klas wielkości ekonomicznej najniższą efektywność gospodarowania zaobserwowano w gospodarstwach bardzo dużych, natomiast najbardziej efektywne były gospodarstwa średnio-duże.
3. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch kryteriów grupowania (TF8, ES6), uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (17 645 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 - 500 tys. euro SO (4 171 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1 790 zł) oraz gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (1 413 zł).
4. Spośród analizowanych rozkładów grup gospodarstw najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny uzyskały

gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (101 711 zł) i gospodarstwa z powyżej 500 tys. euro SO (290 071 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa utrzymujące zwierzęta trawożerne (23 539 zł) oraz gospodarstwa od 2 do 8 tys. euro SO (9 753 zł).

5. Najwyższy udział dopłat w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa zaobserwowano w gospodarstwach o typie rolniczym uprawy mieszane (128%) oraz o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (99%). W analizowanym zbiorze gospodarstw w najmniejszym stopniu dochody netto wspierane były przez dopłaty w gospodarstwach ogrodniczych (8%) oraz w gospodarstwach od 100 do 500 tys. euro SO (38%).
6. Średnia wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w większości analizowanych typów rolniczych (z wyjątkiem gospodarstw nastawionych na chów zwierząt trawożernych, z produkcją mieszaną) kształtowała się w 2013 roku na poziomie wyższym niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej.
7. Dochód wyższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (29 798 zł/osobę w 2013 r.) osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO.

Niniejsze opracowanie należy traktować jako zachętę i przyczynek do pogłębionej statystycznej analizy zbiorowości tych gospodarstw, która w pełni określi sytuację ekonomiczną gospodarstw w 2013 r. w regionie Wielkopolska i Śląsk.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB